

Seksuaalikasvatus varhaiskas- vatuksessa

Podcast-opetusmateriaali Tampereen varhaiskasvatus-
yksikköön

Elsa Pelli

Milla Siira

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

PELLI, ELSA & SIIRA, MILLA:
Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa
Podcast-opetusmateriaali Tampereen varhaiskasvatusyksikköön

Opinnäytetyö 59 sivua, joista liitteitä 15 sivua
Tammikuu 2022

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa erään Tampereen varhaiskasvatusyksikön henkilöstön tiedontarpeita, jotka liittyvät seksuaalikasvatukseen sekä toteuttaa tarpeiden pohjalta henkilöstölle opetusmateriaali. Opinnäytetyössä selvitettiin laadullisin menetelmin, mistä seksuaalikasvatuksen osa-alueista varhaiskasvatuksen henkilöstö halusi lisää tietoa. Opinnäytetyön tavoitteena on opetusmateriaalin avulla lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoja ja taitoja seksuaalikasvatukseen liittyen. Yhteistyöpäiväkodille tuotettu opetusmateriaali on poistettu julkisesta opinnäytetyöraportista.

Kyselyssä selvisi, että seksuaalikasvatusta pidettiin kyseisessä varhaiskasvatusyksikössä tärkeänä, sillä se koettiin muun muassa perustaksi lasten itsetunnon kehittymiselle. Seksuaalisuuden koettiin olevan keskeinen osa ihmisyyttä. Hyvinvoinnin ja terveyden, tunteiden sekä normien ja tapojen osa-alueista haluttiin lisää tietoa ja materiaalia. Tietoa toivottiin etenkin lasten kanssa käytävistä seksuaalikasvatukseen liittyvistä keskusteluista.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kuvaili podcast-opetusmateriaalia hyvin tehdyksi, tiiviiksi, informatiiviseksi sekä sopivan pituiseksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki podcast- opetusmateriaalin osittain vastanneen heidän tarpeisiinsa. Osa tiedoista oli heille jo ennestään tuttua, mutta mukana oli myös uutta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki podcastien herättäneen heidän vanhaa, aiheeseen liittyvää osaamistaan. He kokivat, että varhaiskasvatuksen kiireisessä arjessa alkaa helposti toimia kaavamaisesti, joten herättelystä on aina hyötyä.

Asiasanat: seksuaalikasvatus, varhaiskasvatus, seksuaalisuus, podcast, opetusmateriaali

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

PELLI, ELSA & SIIRA, MILLA:
Sexual Education in Early Childhood Education
Podcast Teaching Material for the Tampere Early Childhood Education Unit

Bachelor's thesis 59 pages, appendices 15 pages
January 2022

The purpose of the thesis was to examine the information needs of early childhood educators of the Tampere early childhood education unit in relation to sexual education. Qualitative methods were used to find out the areas of sexual education that the early childhood educators would like more information about. After the data was examined, podcast teaching materials were developed according to their needs. The aim of the teaching materials was to increase knowledge and skills related to sexual education. The teaching materials produced for the early childhood unit have been removed from the public report.

The study found that sexual education was seen as important in the early childhood education unit. This kind of education was seen as the basis for the development of children self-esteem. The areas of sexual education that the early childhood educators would like more information on were welfare and health; emotions; norms and habits. More information was requested especially about discussions with children about sexuality. Educators also said that they would like to have more materials.

Early childhood educators found that the podcast teaching materials were well-made, concise and informative. They also thought that the podcasts had an appropriate length. The educators felt that the podcast teaching materials partly met their needs. Some of the information was already familiar to them, but some of the information was new. The early childhood educators felt that podcasts had rekindled their interest in the old knowledge related to the subject

Key words: sexual education, early childhood education, sexuality, podcast, teaching materials

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	SEKSUAALIKASVATUKSEN PERUSTA VARHAISKASVATUKSESSA 6	
3	SEKSUAALISUUS	8
3.1	"Seksuaalisuus on sitä, mitä me olemme"	8
3.2	Varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalisuus	9
4	SEKSUAALIKASVATUS	13
4.1	Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa	13
4.2	Seksuaalikasvatuksen osa-alueet	15
4.2.1	Tunteet	16
4.2.2	Hyvinvointi ja terveys	18
4.2.3	Normit ja tavat	20
4.2.4	Keho ja kehitys	23
4.2.5	Läheisyys, nauttiminen ja itsetunto	23
4.2.6	Moninaisuus ja ihmissuhteet	24
4.2.7	Lisääntyminen	25
4.2.8	Oikeudet	25
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	27
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	27
5.2	Toiminnallinen opinnäytetyö	27
5.3	Opinnäytetyön ideointi ja suunnittelu	28
5.4	Podcast-opetusmateriaalien toteutus, aineiston kerääminen sekä analysointi	29
5.5	Tulokset	32
6	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	36
	LÄHTEET	40
	LIITTEET	45
	Liite 1. Saatekirje varhaiskasvatuksen henkilöstölle	45
	Liite 2. Ensimmäinen kysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle	46
	Liite 3. Toinen kysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle	48
	Liite 4. Blogialusta	50
	Liite 5. Ensimmäinen podcast-jakso blogitekstinä	51
	Liite 6. Toinen podcast-jakso blogitekstinä	53
	Liite 7. Kolmas podcast-jakso blogitekstinä	55
	Liite 8. Neljäs podcast-jakso blogitekstinä	57
	Liite 9. Yleiset materiaaliveikot varhaiskasvatuksen henkilöstölle	59

1 JOHDANTO

Lasten seksuaalikasvatuksesta ja sen tarpeellisuudesta on käyty paljon keskustelua viimeisen vuosikymmenen aikana. Seksuaalikasvatus voi hämmentää ja kuulostaa jopa tarpeettomalta tietämättömän korvaan. Hämmennystä voi aiheuttaa esimerkiksi se, että usein aikuiset saattavat mieltää termin seksuaalikasvatus liittyvän yhdyntään (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016c, 82). Jokaisella ihmisellä on kuitenkin oikeus seksuaalikasvatukseen ja seksuaalikasvatus tulisikin aloittaa heti syntymästä (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 11; Seksuaalioikeuksien julistus 2014).

Maailman terveysjärjestön (2010) mukaan seksuaalikasvatuksella voidaan opettaa lapsia suhtautumaan positiivisesti sekä vastuullisesti seksuaalisuuteen. Näin ollen seksuaalikasvatus mahdollistaa vastuullisen, ennakkoluulottoman ja oikeudenmukaisen toiminnan itseään sekä muita ihmisiä kohtaan. Aina yksilötasolta yhteiskunnalliselle tasolle asti, seksuaalikasvatus on mukana rakentamassa oikeudenmukaisempia yhteiskuntia. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 3.)

Opinnäytetyön varsinainen idea syntyi Päivi Mikkosen ja Essi Pekkarisen tekemän opinnäytetyön pohjalta. Opinnäytetyössä ”Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa – videokoulutus Lahden kaupungin varhaiskasvatussyksikköön” Mikkonen ja Pekkarinen tekivät seksuaalikasvatus aiheiset opetusvideot varhaiskasvattajille Lahden kaupungin varhaiskasvatussyksikköön. Heidän opinnäytetyönsä kehitysehdotuksena oli laatia seksuaalikasvatus aiheiset syventävät koulutusvideot teemoittain. (Mikkonen & Pekkarinen 2020.) Päätimme tarttua tähän ideaan toteuttamalla koulutusmateriaalit podcast muodossa. Kuuntelijat voivat itse päättää, missä ja milloin haluavat opetusmateriaalit kuunnella. Lisäksi nykyinen poikkeustilanne on kannustanut luovien etäratkaisujen käyttämiseen.

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö toteutetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön näkökulmasta, sillä tavoitteena on lisätä henkilöstön tietoja ja taitoja seksuaalikasvatukseen liittyen. Lisäksi aihe on ajankohtainen ja tukee omia jatkokoulutussuunnitelmiamme.

2 SEKSUAALIKASVATUKSEN PERUSTA VARHAISKASVATUKSESSA

Seksuaalikasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatuksessa määrittelee lait, oikeudet, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatustuki määrittelee varhaiskasvatukselle tavoitteita. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa ”edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;” sekä ”varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustilasto”. Esimerkiksi nämä lain momentit tukevat seksuaalikasvatuksen toteutusta varhaiskasvatuksessa. (Varhaiskasvatustuki 540/2018.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 ei ole suoraa mainintaa seksuaalikasvatuksesta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista löytyy kuitenkin kohtia, jotka linkittyvät seksuaalikasvatukseen. Osassa paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista seksuaalikasvatus on mainittu, mutta yleensä siitä käytetään termiä kehotunnekasvatus. Esimerkiksi Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) on erillinen kohta kehotunnekasvatukselle. Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia kiinteänä osana varhaiskasvatusta. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.) Väestöliitto on koonnut julkaisuunsa ”WHO ja Vasu” lauseita Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2018, jotka linkittyvät seksuaalikasvatukseen (WHO ja VASU n.d.).

YK:n Lasten oikeuksien sopimus tukee seksuaalikasvatuksen toteuttamista. Sopimuksessa veloitetaan sopimusvaltiot kaikin toimin suojelemaan lasta kaikelta väkivallalta, hyväksikäytöltä sekä vahingoittamiselta. Veloituksen mukaan lapsia tulee tukea ennaltaehkäisevästi ja perustaa tarvittavat menetelmät sekä ottaa ne käyttöön lasten tukemiseksi. Seksuaalikasvatus voidaan lukea ennaltaehkäiseväksi toimenpiteeksi. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d.) YK:n lasten oikeuksien sopimuksen pohjalta Suomeen on valmisteltu kansallinen lapsistrategia 2021 (Lapsistrategia n.d.). Lapsistrategian 2021 tavoitteena on luoda Suomi, jossa lasten oikeuksia kunnioitetaan (Kansallinen lapsistrategia 2021).

Yksi keskeisistä ohjaavista asiakirjoista seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen on Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimiston vuonna 2010 julkaisema ”Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa”. Julkaisu on ohje viranomaisille ja asiantuntijoille seksuaalikasvatuksen sisällöstä (Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen n.d.). Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa asiakirjan tarkoituksena on varmistaa, että lapsille ja nuorille annetaan kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 3).

3 SEKSUAALISUUS

3.1 ”Seksuaalisuus on sitä, mitä me olemme”

Erityistason seksuaaliterapeutti (NACS) sekä yhteisöpedagogi Maria Kihlströmin (2020) mukaan termit seksi ja seksuaalisuus voivat herkästi kuulostaa tietämättömämmän korvaan keskenään hyvin samankaltaisilta käsitteiltä. On kuitenkin tärkeää, että näitä termejä ei sekoiteta keskenään, vaan ymmärretään niiden merkitykset. Hän painottaakin, että: ”Seksi on sitä, mitä me teemme. Seksuaalisuus on sitä, mitä me olemme.” (Kihlström 2020, 18.) Myös terveydenhoitaja, kättilö, seksuaalineuvoja sekä tietokirjailija Erja Korteniemi-Poikela ja lääketieteen lisensiaatti sekä lastenpsykiatri Raisa Cacciatore (2010, 9) esittävät, että seksuaalisuus on nimenomaan ihmisen ominaisuus.

Seksuaalisuus on suuri kokonaisuus, joka nähdään pääosin ihmisen positiivisena voimavarana. Seksuaalisuus on hyvän olon sekä tyytyväisyyden lähde, joka on mukana jokaisessa ihmisen kehitys- ja elämänvaiheessa. Seksuaalisuus pitää Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan sisällään psykologisia, fyysisiä sekä sosiaalisia tekijöitä. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 16,19.) WHO:n lisäksi myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tunnistaa nämä seksuaalisuuden eri ulottuvuudet, mutta lisää näihin vielä henkisen ulottuvuuden (Seksuaalikasvatus 2019). Ihminen kokee yksilöllisesti eri elämänvaiheissa seksuaalisuuden eri ulottuvuudet, omassa tahdissaan ja omalla tavallaan. Seksuaalisuuden suuri kokonaisuus koostuu WHO:n mukaan kaikista sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolirooleihin sekä seksuaalisen suuntautumiseen, seksuaaliseen mielihyvään ja suhteisiin liittyvistä asioista. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 16.)

Jokaisella ihmisellä on oikeus omaan seksuaalisuuteen. Seksuaalioikeudet eivät katso ihmisen ikää, sukupuolta tai muita ominaisuuksia vaan jokaisella on niihin yhtäläinen oikeus. (Seksuaalioikeudet n.d.) Seksuaalioikeuksien täytyy toteutua samanaikaisesti, sillä ne ovat linkittyneet toisiinsa. Jos yksi oikeus toteutuu, tukee se toisienkin oikeuksien toteutumista. Esimerkiksi jos oikeus saada tietoa seksu-

aalisuudesta ei toteudu, ei voi toteutua myöskään oikeus omaan seksuaali-identiteettiin. Näin ollen myös oikeus seksuaaliterveyteen kärsii. (Ilmonen & Korhonen 2016, 110.)

Seksuaalisuuden kehittyminen on jatkumo, joka alkaa jo kohdussa ja ulottuu aina elämän viimeisiin vaiheisiin asti (Honkanen 2017, 22–23). Vaikka seksuaalisuuden kehittyminen on elämän mittainen jatkumo, pysyy seksuaalisuus kuitenkin osittain muuttumattomana (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 9–10). Lapsen ja aikuisen seksuaalisuus on keskenään erilaista. Tästä huolimatta kummankin seksuaalisuus on yhtä arvokasta. Lapsen seksuaalisuus on muun muassa uteliaisuutta toisten kehoja kohtaan sekä tutustumista omaan kehoonsa. Myös lapset kokevat mielihyvää, mutta se on erilaista kuin aikuisilla eikä siihen liity erotiikkaa. (Kauppinen 2016b, 210.)

3.2 Varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalisuus

Seksuaalisuuden suhteen lapsi on viaton ja kokematon (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 23). Lapsi on utelias ja ihmettelee sekä opettelee oman ja toisten kehojen rajoja. Lapsi tutustuu kosketukseen ja siihen, mikä tuottaa hänelle hyvää oloa. Hän tuntee voimakkaita tunteita ja opettelee ymmärtämään ja hallitsemaan niitä. (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg n.d., 5.) Esimerkiksi tätä kaikkea on lapsen seksuaalisuus. Lapsen seksuaalisuus rakentuu vaihe vaiheelta sekä etenee yksilöllisesti muun kehityksen mukana. Lapsen ympäristöllä, kokemuksilla sekä temperamentilla on vaikutusta lapsen seksuaalisuuden kehittymiseen. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 120.)

Maailmanterveysjärjestö (2010) on erotellut seksuaalisuuden kehittymisen varhaiskasvatusiässä kahteen vaiheeseen. Vaihe 0–3-vuotiaat: löytäminen ja tutkiminen, sekä vaihe 4–6-vuotiaat: sääntöjen oppiminen, leikkiminen ja ystävyyssuhteiden muodostaminen. 0–3-vuotiaiden vaihe jaetaan vielä kahteen ikävaiheeseen, vauvat 0–1-vuotiaat ja taaperot 2–3-vuotiaat. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25.)

Maailman terveysjärjestön mukaan 0–1-vuotiaat vauvat ovat löytämisen ja tutkimisen vaiheessa. Seksuaalisuus alkaa kehittyä heti syntymän jälkeen ja vauvat alkavat kokeilla ja löytää eri aistien avulla turvallisuuden tunnetta sekä ympäristönsä ihmeitä. Hellimisen avulla vauvan terve sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys alkaa rakentua. Löytämisen ja tutkimisen vaiheessa vauvat alkavat kosketuksen avulla löytämään itseään, kehonosia sekä muun muassa vahingossa sukupuolielimensä. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25.)

Maailman terveysjärjestö on erotellut, että 2–3-vuotiaat taaperot ovat uteliaisuuden ja oman kehon tutkimisen vaiheessa. Tässä vaiheessa he pääsevät yhä enemmän selville kehostaan ja siitä, miltä he näyttävät. Tällöin heidän oma identiteettinsä alkaa kypsyä, sekä heille alkaa rakentumaan sukupuoli-identiteetti. Uteliaisuuden ja oman kehon tutkimisen vaiheessa taaperoilla herää mielenkiinto, ja he tarkastelevat omaa sekä muiden kehoja. Tässä iässä lapset eivät häpeile esitellä alastonta kehoaan muille ja he koskettelevat sukuelimiään, sillä se tuntuu heistä hyvälle. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25.) Lasten itselleen tuottamaa mielihyvää koskettelemalla sukuelimiä kutsutaan unnutukseksi. Lapsen unnutus ei ole verrattavissa aikuisen itsetyydytykseen. Lapsi vasta opettelee oman kehon tuntemuksia unnutuksen avulla. (Laru 2016, 224–225.) Taapero myös alkaa oppimaan sosiaalisia normeja, eli sitä, mitä saa tehdä ja mikä on oikein (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25).

Maailman terveysjärjestön mukaan 4–6-vuotiaat lapset puolestaan ovat sääntöjen oppimisen, leikkimisen ja ystävyys-suhteiden muodostamisen vaiheessa. Tässä vaiheessa lapset alkavat kiinnostumaan seksuaalissävyytteisistä leikeistä, kuten lääkärileikeistä tai isän ja äidin leikkimisestä. Tässä iässä lapset usein sekoittavat rakastumisen ja toisista tykkäämisen ja he saattavat sanoa ”rakastavansa” esimerkiksi opettajaansa, jolla he oikeasti tarkoittavat, että pitävät tästä henkilöstä. Tässä rakkaudessa ei ole mitään seksuaalista. Lapset alkavat myös oppimaan mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. He esimerkiksi oppivat, ettei alostamana kulkeminen ole hyväksyttyä, ja intiimialueet on hyvä pitää julkisilla paikoilla piilossa. Tässä vaiheessa lapsia alkaa myös kiinnostamaan se, miten ihmiselämä saa alkunsa. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25–26.)

Suomessa on kehitetty seksuaalikasvatusmalli, seksuaalisuuden portaat. Erja Korteniemi-Poikela on ideoinut mallia ja toteuttanut sen yhdessä Raisa Cacciatoren kanssa. Mallissa kuvataan lasten ja nuorten kehitysvaiheet ikäsidonnaisesti, portaittain etenevästi. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 120.) Korteniemi-Poikela ja Cacciatore esittävätkin, että jokaisella portaalla tulisi tukea lapsen seksuaalista kehittymistä ja kasvua juuri lapsen kehitysvaiheelle sopivalla tavalla (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 9).

Kolme ensimmäistä seksuaalisuuden porrasta osuvat osittain varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen portaista on nimeltään *Olet ihana* ja se ajoittuu suunnilleen ikävuosiin 0–4. Tällä portaalla lapsi näkee oman kehonsa täydellisenä ja rakastaa itseään juuri sellaisena kuin on. Lapsi on utelias omaa kehoaan kohtaan ja on kiinnostunut myös muiden kehoista. Lapsesta tuntuu luonnolliselta olla alasti ja hän tutustuu omaan kehoonsa koskettelemalla. Lisäksi tällä portaalla lapsi haluaa ja vaatii huomiota aikuiselta. Muiden huomio tuntuu hyvältä ja antaa lapselle kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta ja turvallisuudesta. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 26, 29.)

Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren jaottelun mukaan toinen seksuaalisuuden porras on nimeltään *Leikkikaverin rakkaus* ja se osuu suunnilleen ikävuosiin 3–8. Leikkikaverin rakkaus portaalla lapsi rakastaa itseään juuri sellaisena kuin on, mutta nyt mukaan tulee myös muihin suuntautuva rakkaus. Tällöin lapsi alkaa näyttämään omia tunteitansa muita kohtaan. Lapsen voikin olla vaikea ymmärtää, missä menee omat ja toisten rajat. Tässä vaiheessa lapsi harjoittelee ihmishuhdetaitoja, kaverisuhteiden rakentumista sekä omia ja toisten rajoja. Näihin aikoihin lapsi oppii, että rakkauden tuntemukset ja läheisyys tuntuvat kehossa hyvältä. Lapsi hakee hyvän olon tuntua oman kehon koskettelulla. Lapsi saattaa esimerkiksi silittää kättänsä tai kosketella sukuelimiään. Lapsi ei tunne tällä portaalla seksuaalisuuteen liittyvää häpeää tai hämmennystä. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 37–38, 41.)

Kolmas seksuaalisuuden portaista on nimeltään *Tavoiteltu vanhempi* ja se ajoittuu noin ikävuosiin 3–9. Tällä portaalla lapsi alkaa huomaamaan eri sukupuolten eroja ja alkaa hahmottamaan aikuisten välistä rakkautta. Näille ikävuosille on tyy-

pillistä, että lapsi saattaa kokea erityisen paljon kiintymystä jotakin aikuista kohtaan. Tällöin lapsi saattaa hakeutua paljon kyseisen aikuisen lähelle. Lapsi saattaa jopa alkaa kuvitella menevänsä naimisiin kyseisen kiintymyksen kohteena olevan aikuisen kanssa. Lapselle saattaa tulla kateuden tunteita, jos tämä aikuinen on läheisesti toisen aikuisen kanssa. Joskus lapsi saattaa pyrkiä liialliseen läheisyyteen esimerkiksi koskemalla aikuisen yksityisiin paikkoihin. Tällöin lapsen kanssa tulee opetella rakentavasti rajoja. Tällä portaalla lasta alkaa kiinnostamaan myös lisääntymiseen liittyvät asiat kuten esimerkiksi se, miten lapset tulevat maailmaan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 47, 49–50, 52, 58–59.)

Jokaisen ihmisen seksuaalinen kehitys on omalla vauhdillaan etenevä prosessi, joka ei ole sidoksissa tarkkoihin ikävuosiin. Toiset viipyvät kyseisillä seksuaalisuuden portailla kauemmin kuin toiset. Joskus seksuaalinen kehitys voi myös pysähtyä kokonaan esimerkiksi koetun trauman takia. Aina portaita ei myöskään edetä oletetussa järjestyksessä, vaan niissä saatetaan palata taaksepäin ja aloittaa ikään kuin alusta kyseisen portaan kohdalla. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 9.) Seksuaalisuuden portaavat ovat kuitenkin malli, joka auttaa aikuisia hahmottamaan lasten kehitystä (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 10).

4 SEKSUAALIKASVATUS

4.1 Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa

Hivpointin asiantuntijoiden Maria Oinosen ja Anni Susinevan (2019) mukaan seksuaalikasvatus on osa yleisempää kasvatustyötä. Sen tulisi olla sallivaa, ennakoluulotonta ja jokaista yksilöä tukevaa. (Oinonen & Susineva 2019, 5.) Seksuaalikasvatus on muun muassa tunne- ja turvataitojen opettelua, positiivisen minäkuvan vahvistamista sekä ikätasoisista seksuaaliterveystietoa (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg n.d., 8). Tämän lisäksi seksuaalikasvatus on myös ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitojen opettelua (Kihlström 2020, 22).

Jokaisella ihmisellä on oikeus seksuaalikasvatukseen (Oksanen 2016, 9). Seksuaalikasvatus on osa seksuaalioikeuksia, jotka kuuluvat ihmisoikeuksina kaikille ihmisille (Seksuaalikasvatus 2019). Seksuaalikasvatuksen tarkoitus on toimia ennaltaehkäisevänä kasvatuksena, joka auttaa ehkäisemään seksuaalisuuden haittapuolia. Seksuaalikasvatuksella voi olla positiivisia vaikutuksia yhteiskunnallisella tasolla, kuten parantaa ihmisen elämänlaatua, terveyttä, hyvinvointia sekä rakentaa oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 3.) Vastuu seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta ja antamisesta lapsille on yhtä lailla vanhemmilla sekä muilla kasvattajilla kuten varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ja koulun opettajilla kuin myös eri yhteisöillä ja hallituksella (Astuti, Sugiyatno & Aminah 2017).

Seksuaalikasvatus käsitteenä voi olla hyvin hämmentävän kuuloinen ja siksi sanan voi korvata myös neutraalimmalla termillä ”kehotunnekasvatus”. Etenkin lasten seksuaalikasvatuksesta puhuttaessa hämmennystä voi aiheuttaa se, että aikuiset saattavat mieltää termin seksuaalikasvatus liittyvän yhdyntään. Lapsille ja heidän huoltajilleen puhuttaessa hämmennystä voi välttää käyttämällä tätä vaihtoehtoista termiä kehotunnekasvatus. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016c, 82–84.) Cacciatoren ym. (2020, 1) tutkimuksen mukaan uusi termi, kehotunnekasvatus, koettiin neutraalimmaksi, positiivisemmaksi sekä vähemmän seksiin liittyväksi. Joskus voi olla hämmentävää, kun kahta eri termiä käytetään kuvaamaan samaa asiaa. Tässä opinnäytetyössä keskitytään lisäämään varhaiskasvattajien

tietoutta seksuaalikasvatukseen liittyen, joten termin seksuaalikasvatus käyttö tuntuu sopivalta ja selkeältä.

Seksuaalikasvatus alkaa heti syntymästä. Pienen lapsen seksuaalikasvatuksen aloittavat vanhemmat antamalla lapselle läheisyyttä sekä lämpöä ja tätä kautta hyvää oloa. Vanhemmat välittävät lapselle viestejä ihmiskehoon ja läheisyyteen liittyen. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 11.) Seksuaaliterapeutti Tiina Vilponen kirjoittaakin, että vanhemmat antavat lapselle seksuaalikasvatusta sanoin, elein ja asentein, myös tahtomattaan tai tiedostamattaan. Epävirallinen seksuaalikasvatus ei kuitenkaan yksinään riitä, vaan tarvitaan myös virallista seksuaalikasvatusta. Epävirallinen seksuaalikasvatus on esimerkiksi perheessä tapahtuvaa kasvatustyötä tai median ja kavereiden parissa tapahtuvaa kasvamista. (Vilponen 2015, 131.) Virallinen seksuaalikasvatus puolestaan on tutkittuun tietoon perustuvaa, ammatillisesti, suunnitelmallisesti ja ohjatusti toteutettavaa toimintaa (Oinonen & Susineva 2019, 8). Virallinen ja epävirallinen seksuaalikasvatus eivät kuitenkaan ole toisensa vastakohtia, vaan ne tukevat toisiinsa (Seksuaalikasvatus 2019).

Kihlströmin (2020, 17) mukaan, seksuaalikasvatuksen perimmäinen tarkoitus on opettaa lapsille hyödyllisiä ihmissuhdetaitoja sekä tukea heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiansa ja mielenterveyttä. Seksuaalikasvatus tukee myös lasten itsekunnioitusta sekä opettaa lapsia suojelemaan itseään (Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus 2020). Tampereen varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) määritellään, että varhaiskasvatuksessa lasten kanssa on tärkeää opetella tunnetaitoja sekä vahvistaa heidän itsetuntoaan ja positiivista kuvaa itsestä. Seksuaalikasvatuksessa tulisi keskittyä myös harjoittelemaan itsestä huolehtimisen taitoja sekä oman kehon tuntemista ja siihen tutustumista. Lasten kanssa opetellaan, että jokainen keho on arvokas omanlaisenaan ja jokaisen kehoa tulee kunnioittaa. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lasten kokonaisvaltaisen turvallisuuden tunne, jota tuetaan turvataidoilla. Lapsia esimerkiksi rohkaistaan pyytämään ja hakemaan apua, sekä heidän kanssaan opetellaan, kuinka toimitaan turvallisesti eri tilanteissa. Turvataitoihin kuuluu myös koskettamisen säännöt sekä oman ja toisten kehojen rajojen opettelu. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.)

Väestöliitto teki vuonna 2013 varhaiskasvatuksen henkilöstölle sekä vuonna 2014 lasten vanhemmille Laseke-tutkimukset. Tutkimuksista nousi esille lasten kiinnostus puhua seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Kyselyyn osallistuneista ammattilaisista 67 % vastasi, että lapset puhuvat kehon osista ja niiden tehtävistä päivittäin tai viikoittain. Lapset haluavat tietää sukuelimistä ja muista seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Jos seksuaalisuus on aikuiselle tabu, josta on vaikea puhua, löytävät lapset keinon tutkia asiaa jopa salaa. (Cacciatore 2016, 76, 78.) Puhumattomuus on myös seksuaalikasvatusta, asiatonta sellaista ja se siirtää usein lapselle häpeää aiheeseen liittyen. Tämän vuoksi on tärkeää, että lapselle luodaan turvallinen ja luotettava ilmapiiri kysyä aikuiselta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista arkisissakin tilanteissa. Aikuisen vastatessa rehellisesti lapsi saa tarvittavaa tietoa seksuaalisuudesta ilman häpeää ja piilottelua. Näin lapsi oppii suhtautumaan luontevasti sekä omaan että muiden seksuaalisuuteen. Lapsi oppii myös, että aikuiselta kannattaa kysyä, jos jokin mietityttää. (Holkeri & Ojala 2021.)

Lapset ovat uteliaita ja kyselevät paljon kysymyksiä. Kasvattajat saattavat ajatella, että lapsen kysymyksiin vastaaminen on riittävää seksuaalikasvatusta. Tämä on tärkeä osa seksuaalikasvatusta, mutta se ei kuitenkaan yksinään riitä, sillä on paljon tärkeitä asioita, joista lapset eivät osaa kysyä oma-aloitteisesti. Tästä syystä suunnitelmallinen seksuaalikasvatus on tärkeää. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 27). Seksuaalikasvatus on suunnitelmallista silloin, kun siinä huomioidaan jokainen WHO:n määrittämistä kahdeksasta seksuaalikasvatuksen osa-alueesta (Materiaalit, mallit ja työkalut n.d.). Kokonaisvaltaisessa seksuaalikasvatuksessa on annettava tieteellistä, paikkaansa pitävää ja puolueetonta tietoa seksuaalisuudesta (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 3). Seksuaalikasvatus ei ole irrallinen kokonaisuus, vaan sen tulisi olla kiinteänä osana varhaiskasvatusta (Bildjuschkin 2015, 13).

4.2 Seksuaalikasvatuksen osa-alueet

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa -julkaisussa WHO on jakanut seksuaalikasvatuksen kahdeksaan osa-alueeseen (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010). Monet suomalaiset toimijat, kuten esimerkiksi Väestöliitto

sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos käyttävät näitä WHO:n määrittämiä osa-alueita. Osa-alueista puhutaan eri lähteissä hieman eri tavalla, mutta keskeisimmät asiat ovat samat. Seksuaalikasvatuksessa tulisi huomioida kuitenkin seuraavat sisällöt 1) keho ja kehitys, 2) läheisyys, nauttiminen ja itsetunto, 3) tunteet, 4) moninaisuus ja ihmissuhteet, 5) hyvinvointi ja terveys, 6) lisääntyminen, 7) normit ja tavat sekä 8) oikeudet (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 12).

Kokonaisvaltainen ja laadukas seksuaalikasvatus koostuu näistä kahdeksasta eri osa-alueesta. Osa-alueista jokaisen on toteuduttava, sillä muuten seksuaalikasvatus ei ole kokonaisvaltaista. Jokaista seksuaalikasvatuksen osa-aluetta käsiteltäessä lapsen kanssa on opetettava tietoja, taitoja sekä asenteita. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 12–13.) Lasten kanssa käsiteltävän tiedon on oltava ikätasoista ja tutkittuun tietoon perustuvaa, eikä saa olla pelottelevaa tai tuomitsevaa. Taitoihin puolestaan kuuluu se, että lapsien kanssa opetellaan seksuaalikasvatuksen aiheisiin liittyviä konkreettisia taitoja. Asenteet ohjaavat käyttäytymistämme, ja kasvattajien on omilla asenteillaan ja esimerkillään luotava vakaa ja avoin pohja lapsille. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 33.)

Tässä opinnäytetyössä käsitellään kolmea seksuaalikasvatuksen osa-alueista laajemmin. Seksuaalikasvatuksen osa-alueiden teoriaperusta käsitellään tiivistetysti näihin kolmeen osa-alueeseen rajautuen, sillä koko teoriaa ei tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä ole mahdollista käsitellä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 18,43). Kolme laajemmin käsiteltävää seksuaalikasvatuksen osa-aluetta valikoituivat varhaiskasvatuksen henkilöstön toiveiden ja tarpeiden pohjalta.

4.2.1 Tunteet

Maailman terveysjärjestö WHO on jaotellut yhdeksi kahdeksasta seksuaalikasvatuksen osa-alueesta tunteet (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa, 2010). Tunnetaitojen harjoittelu on osa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja se kuuluu laaja-alaiseen osaamiseen, tarkemmin sen osa-alueeseen itsestä huolehtiminen ja arjen taidot. Yksi keskeisimmistä tehtävistä varhaiskasvatuksessa onkin tukea lasten tunnetaitoja. (Ahonen 2018, 53.) Tunnetaitoja voi opetella esimerkiksi leikin avulla ja arkisissa tilanteissa (Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla n.d).

Lapset tuntevat voimakkaita tunteita monenlaisissa tilanteissa ja heidän kanssaan on harjoiteltava tunnistamaan ja hallitsemaan niitä (Ingman-Friberg & Caciatore 2016a, 12). Yhdessä lasten kanssa tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen vahvistavat heidän tunnetaitojaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26). Kasvattajien on tärkeää sanoittaa lapsille tunteita, sillä se auttaa lapsia tunteiden tunnistamisessa, tiedostamisessa sekä tunteiden nimeämisessä. Aikuiset voivat sanoittaa lapsille tunteita esimerkiksi sanomalla: ”Näen, että taidat nyt olla kiukkuinen” tai ”Näen, että sinua taitaa nyt harmittaa”. (Avola & Pentikäinen 2019, 150.)

Lasten on tärkeä saada ikätasoista tietoa tunteista. Opitun tiedon pohjalta lasten kanssa tulee harjoitella tunteisiin liittyviä taitoja. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 33.) Lasten kanssa on hyvä opetella ja käsitellä erilaisia tunteita, kuten rakkautta, pettymystä, pelkoa, ikävää, surua sekä rohkeutta (Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla n.d.). Kaikenlaisia tunteita on käsiteltävä lasten kanssa, niin myönteisiä, kuin kielteisiäkin (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39). Kasvattajan on tärkeää muistaa, että myös lasten kielteiset tunteet tulee hyväksyä ja antaa niille tilaa. On tärkeää, että lapset oppivat kohtaamaan, hyväksymään, ymmärtämään sekä ratkaisemaan negatiivisia tunteita. Mikäli negatiiviset tunteet vain sivuutetaan, eivät nämä tunnetaidot pääse kehittymään. Monet oppivat lapsena mallin, jossa negatiiviset tunteet, kuten esimerkiksi kiukku, tulee piilottaa. Tämän mallin sijaan aikuisten tulisi opettaa lapsille, kuinka negatiivisten tunteiden kanssa tullaan toimeen ja kuinka niitä käsitellään. Lapsille täytyy opettaa, että negatiiviset tunteet ovat hyväksyttäviä. (Avola & Pentikäinen 2019, 149–150, 158.)

Negatiivisten tunteiden hallinnan opettelussa aikuisilla on tärkeä rooli. Mikäli päiväkodissa lapselle iskee esimerkiksi raivokohtaus, ei lasta tulisi poistaa yhteisestä tilasta ja päästää takaisin vasta kun kiukku on mennyt ohi. Poistamalla lapsen yhteisestä tilasta aikuiset viestivät lapsille, että voimakkaissa tunteissa olisi jotain väärää tai noloa. Aikuisen on tärkeää pysähtyä lapsen negatiivisen tunteen äärelle ja nimetä negatiivinen tunne, kuten esimerkiksi kiukku. Tunteen nimeäminen saattaa helpottaa lasta, koska tämä on aikuiselta ikään kuin merkki

tunteen hyväksymisestä. Näin aikuinen myös antaa lapsen negatiivisen tunteen tulla kuulluksi ja nähdyksi. (Avola & Pentikäinen 2019, 159–160.)

Erilaisten tunteiden, tarpeiden ja toiveiden sanoittaminen lasten kanssa on tärkeää, jotta lapset oppivat kertomaan, miltä heistä tuntuu ja mitä he tarvitsevat. Lasten kanssa on opeteltava tunteiden nimeämistä, jotta lapset oppivat kertomaan tunteistaan. Tarpeiden sanoittamisen kannalta on tärkeää, että lapset oppivat sanomaan ”kyllä” ja ”ei”. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39, 41.) Lapsien on tärkeää oppia tunnistamaan ja ymmärtämään omia tunteitaan. Yhtä tärkeää on oppia ymmärtämään myös toisten tunteita ja kyetä eläytymään niihin. (Avola & Pentikäinen 2019, 150.)

Lapset ovat usein avoimia tunteistaan sekä näyttävät tykkäämisen tunteita muille ilman pelkoa torjutuksi tulemisesta. Aikuisen on tärkeä käsitellä lapsien kanssa, että kaikilla on omat tunteensa, ja toisen tunteita tulee kunnioittaa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 37; Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 123–124). Myös rakkautta ja sitä, miten se ilmenee eri tilanteissa, tulee käsitellä yhdessä lasten kanssa (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39). Kukaan ei synny tunnetaitojen kanssa, vaan niitä on harjoiteltava (Mattila n.d.). Varhaiskasvatus on hyvä kenttä tunnetaitojen harjoitteluun lasten kanssa. Arkiset vuorovaikutus- ja riitatilanteet antavat mahdollisuuden käsitellä arjessa tunteita sekä vahvistaa tunnetaitoja (Mattila n.d.).

4.2.2 Hyvinvointi ja terveys

Yksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden keskeisistä arvoista on terveellinen ja kestävä elämäntapa. Terveellinen ja kestävä elämäntapa tukee lasten terveyttä ja hyvinvointia, joiden omaksumisessa lapset tarvitsevat aikuisten ohjausta. (Ahonen 2018, 28–29.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa myös laaja-alaiseen osaamiseen, tarkemmin sen osa-alueeseen itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, kuuluu lasten hyvinvoinnin ja terveyden tukeminen (Ahonen 2018, 53). Itsestä huolehtimiseen ja arjentaitojen opetteluun kuuluu esimerkiksi se, että lasten kanssa harjoitellaan oman ja toisten kehojen kunnioitusta sekä suojelua (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26). Tampereen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu, että yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista

on lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019). Myös varhaiskasvatustuksen mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä keskeisimpänä tavoitteena on ”edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;” (Varhaiskasvatustuslaki 540/2018).

Lapsen elämän tärkeimpiä asioita ovat terveys ja turvallisuus (Hyvinvointi n.d.). Seksuaalikasvatuksen tavoitteena varhaiskasvatuksessa onkin lasten kokonaisvaltainen turvallisuuden tunne (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26). Lasten seksuaalisuuden suojeleminen ja turvaaminen luovat hyvinvointia (Hyvinvointi n.d.). Hyvinvointia luo esimerkiksi turvallinen kosketus ja läheisyys. Lapsen on tärkeä oppia mikä kosketus tuntuu hyvältä ja mikä taas ei. Lasta on kannustettava luottamaan kokemuksiinsa sekä kertomaan niistä. Arjen tilanteet, kuten pukeminen ja peseytyminen ovat parhaita hetkiä opettaa lapsille hyödyllisiä taitoja, joilla itseään voi suojella. (Hyvinvointi n.d.)

Lasten turvallista kasvua pyritään tukemaan esimerkiksi turvataitokasvatuksella. Lapsia rohkaistaan pyytämään ja hakemaan apua, sekä heidän kanssaan opetellaan, kuinka toimitaan turvallisesti eri tilanteissa. Turvataitojen avulla pyritään lisäämään lasten tietoisuutta omasta kehostaan ja itsemääräämiskeudestaan. Turvataitoihin kuuluu myös oman ja toisten kehojen rajojen opettelu. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.) Turvataitojen opettelu lasten kanssa on erityisen tärkeää, jotta lapset voivat itse tunnistaa uhkaavia tilanteita ja toimia niissä jämäkästi sekä rohkeasti itseään puolustaen. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015, 11).

Turvataitoihin kuuluu muun muassa koskettamisen säännöt. Uimapukusääntö on yksi koskettamisen säännöistä ja se tarkoittaa sitä, ettei kenenkään uimapukujen alle jääviin yksityisiin kehonosiin saa koskea ilman lupaa. Turvallista kosketusta voidaan harjoitella lasten kanssa myös niin sanotulla vihreän ja punaisen valon kosketuksella, eli harjoittelemalla lasten kanssa tunteiden sanottamista valojen avulla. Vihreä valo kuvaa turvallista kosketusta, punainen taas kosketusta, joka sattuu, pelottaa tai suututtaa (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg 2016, 95–98.) Lasten kanssa on hyvä opetella kuuntelemaan

omaa kehoa ja sitä, miltä itsestä tuntuu (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg 2016, 96). Turvallinen kosketus sekä läheisyys luovat pohjan lapsen hyvinvoinnille (Hyvinvointi n.d.).

Turvataitoihin kuuluu myös ei -sanon opettelu lasten kanssa. Lapsille on tärkeä opettaa, että aina on mahdollisuus sanoa ”ei”, jos jokin ei tunnu hyvältä. Ei -sanaa voi harjoitella esimerkiksi leikin avulla. Lasten kanssa on hyvä käydä läpi kolmen kohdan sääntö, eli toimintamalli, jonka avulla lasten on helpompi toimia oikealla tavalla tilanteessa, jossa ei koe olevansa turvassa. Kolmen kohdan sääntöön kuuluu, että sanotaan ”ei”, lähdetään pois ja kerrotaan tilanteesta luottavalle aikuiselle. (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg 2016, 96–99.) Lasten on tärkeä tietää, ettei mihinkään tarvitse suostua, jos itsestä ei tunnu hyvältä (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39).

4.2.3 Normit ja tavat

Seksuaalisuutta määrittävät muun muassa sosiaaliset sekä kulttuuriset normit ja tavat (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40). Kasvatuksella on tärkeä tehtävä kulttuuristen arvojen, normien ja tapojen välittämisessä lapsille. Kasvattajien on tärkeää tiedostaa omat arvonsa, asenteensa ja tapansa toimia, sillä lapset omaksuvat herkästi muiden arvoja, asenteita ja tapoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23, 28.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden keskeisiin arvoihin on kirjattu seuraavat kaksi arvoa: yhdenvertaisuus, tasa-arvoisuus ja moninaisuus, sekä toisena perheiden monimuotoisuus. Näiden kohtien keskeinen anti on se, että jokaista perhettä ja yksilöä on kohdeltava avoimesti, kunnioittavasti, yhdenvertaisesti sekä tasa-arvoisesti, riippumatta perheen monimuotoisista rakenteista ja kulttuuritaustoista. Jokaisen lapsen perheidentiteettiä ja perhesuhteita on tuettava ja niihin on suhtauduttava avoimesti (Ahonen 2018, 29.) Esimerkiksi kotileikin avulla varhaiskasvatuksessa voidaan käydä läpi monimuotoisia perherakenteita sekä opetella perheen sisäistä dynamiikkaa (Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen n.d.) Lapset tarvitsevat tietoa normeista ja tavoista sekä niitä määrittävistä sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää käydä

läpi, että normit ja arvot ovat erilaisia eri maissa ja kulttuureissa (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40, 42). Normeja ja tapoja määrittäviä sosiaalisia tekijöitä ovat esimerkiksi eri perheet, joissa on erilaisia sääntöjä ja tapoja, joiden mukaan toimitaan (Normit ja oikeudet n.d.). Lasten kanssa on hyvä käydä läpi sekä omaa, että muita kulttuureita ja uskontoja. Yhteiskunta muuttuu ja siitä tulee jatkuvasti monikulttuurisempi. Lapsille on opetettava hyviä tapoja sekä ystävällisyyttä ja ymmärrystä ihmisiä kohtaan, joilla on erilaisia näkemyksiä suhteessa lapsen omiin asenteisiin ja arvoihin. (Ahonen 2018, 49.)

Kasvatuksella voidaan ohjata muun muassa lasten eettisen toiminnan ja päätöksenteon kehittymistä. Lasten eettistä ajattelua ja sen kehittymistä on tuettava esimerkiksi käymällä läpi lasten kanssa erilaisia tilanteita ja niihin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Erilaiset eettiset kysymykset voivat liittyä muun muassa ystävyys-suhteisiin, siihen mikä on oikein ja mikä väärin. Eettisiä kysymyksiä tulee käydä läpi lasten kanssa sensitiivisellä tavalla, turvallisesti ja hyväksyvästi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23, 44.)

Seksuaalikasvatuksen yhtenä tärkeänä tehtävänä on opettaa lapsille, että kaikki tunteet ovat sallittuja. Lapsien on kuitenkin tärkeää oppia myös normeja ja tapoja ja näin ymmärtää, että aina ei voi toimia vain tunteiden perusteella. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 42.) Lapset saattavat kokea voimakasta tykkäämisen tunnetta kaveriaan kohtaan. Lapsille on kuitenkin tärkeää opettaa, että vaikka tekisi mieli koskea kaveria tai pussata, ei se ole sallittua ilman toisen lupaa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 37.) Normien ja arvojen pohjalta lasten kanssa opetellaan käyttäytymissääntöjä, sekä sitä, mikä on sopivaa ja mikä ei (Normit ja oikeudet n.d.).

Lasten kanssa on tärkeää opetella yksityisen ja julkisen käyttäytymisen normeja (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40). Lapsien on tärkeää oppia, mitä on sopivaa tehdä julkisesti muiden nähden ja mitä puolestaan yksityisesti omassa rauhassa. Lapsi tarvitsee tukea ja ohjausta oppiakseen noudattamaan sosiaalisia ja kulttuurisia sääntöjä (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40). Lapsesta saattaa esimerkiksi tuntua hyvältä ja luonnolliselta kosketella sukuelimiään julkisella paikalla, sillä lapset eivät koe itsensä koskettua häpeällisenä. Aikuisen tulee suhtautua hyväksyvästi lapsen unnutukseen eli

lapsen omien sukuelimien kosketteluun. On tärkeää, ettei aikuinen välitä lapselle negatiivisia tunteita kuten esimerkiksi häpeää unnutukseen liittyen. (Laru 2016, 224, 226–227). Unnutus on täysin luonnollinen asia. Aikuisen on kuitenkin tärkeää opettaa lapselle ystävällisesti, milloin ja missä on hyväksyttävää unnuttaa. Lasta on tärkeä ohjata koskettelemaan sukuelimiään omassa rauhassa, sillä näin halutaan suojata lasta. (Kuinka tavallista on unnutus? 2018.) Lapselle on hyvä rinnastaa unnutus johonkin muuhun arkiseen asiaan, jota ei myöskään ole sopivaa tehdä muiden edessä. Esimerkiksi nenän kaivaminen on asia, joka on tehtävä omassa rauhassa hygieniää noudattaen. (Miten rajoittaa unnutusta? 2018.) Lapset ovat usein myös mielellään alasti (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg n.d., 13). Lapset eivät kuitenkaan aina ymmärrä, ettei kaikkialla ole sopivaa olla alastomana (Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen n.d.). Eri perheissä, uskonnoissa ja kulttuureissa on eroja siinä, milloin on sopivaa olla alasti (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg, n.d., 7).

Monesti aikuiset saattavat puhua lapsille niin sanotuista ”vessa sanoista”. Ei kuitenkaan ole olemassa sanoja, joita ei saisi puhua muualla kuin wc-tiloissa (Holkeri & Ojala 2021). Lasten tulee voida puhua aikuisille asioista niiden oikeilla nimillä, myös eritteisiin ja kehoon liittyvistä asioista ja sanoista. Monesti aikuiset ajattelevat, ettei esimerkiksi ruokapöydässä ole sopivaa sanoa näitä niin sanottuja ”vessa sanoja”. Mikäli lapselle painotetaan sanan ”kakka” olevan vessasana, voi lapsen olla jatkossa vaikea kertoa esimerkiksi ruokapöydässä aikuiselle kakahädästä. (Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen n.d.) On erityisen tärkeää, että lapsilla on turvallinen ilmapiiri kertoa kaikista kehoon liittyvistä asioista aikuiselle juuri silloin, kun asiat mietityttävät. Eri paikoissa, tilanteissa, perheissä ja kulttuureissa on erilaisia tapoja sekä nimiä puhuttaessa eri kehonosista. Perheet käyttävät osittain eri termejä ja jotkut perheet pyrkivät välttämään kehonosista puhumista. On kuitenkin tärkeää, että sukuelimiä, aivan kuten muitakin kehonosia, nimetään niiden oikeilla nimillä. Tämä suojaa ja tukee lapsen seksuaalista kehitystä. (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg n.d., 5, 7, 9.)

4.2.4 Keho ja kehitys

Lapsien kanssa on käytävä läpi eri kehonosia ja opetettava niiden tehtäviä. Lapsille on opetettava, että jokaisen keho on erilainen ja yhtä arvokas. Lapsien myönteistä kehonkuvan, minäkuvan sekä sukupuoli-identiteetin rakentumista on tuettava, jotta lapsille kehittyisi hyvä itsetunto. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 38.)

Kehoitsetunto tarkoittaa sitä, miten jokainen näkee oman kehonsa. Lapsen kehoitsetunto vahvistuu, kun aikuinen kohtelee lasta kunnioittavasti ja puhuu lapsen sekä muiden ihmisten kehoista arvostavasti. (Kehotunne ja kehoitsetunto n.d.) On tärkeää, että lapset oppivat kokemaan oman kehonsa arvokkaaksi, hoitamaan ja kunnioittamaan sitä sekä määrittämään oman kehonsa rajoja (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 26–27). Hyvä kehoitsetunto auttaa suojaamaan omaa kehoa vahingoittumiselta sekä riskeiltä. Lapsen kehoa ei saa ikinä kohdella kaltoin sanallisesti eikä fyysisesti. Esimerkiksi aikuisen ikävät kommentit lapsen kehoa kohtaan ovat henkistä väkivaltaa. (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg 2016, 99.)

Lasten kanssa on myös käsiteltävä eri sukupuolia sukupuolisensitiivisesti. Lapsille täytyy antaa aikaa ja tilaa ilmentää itseään sellaisena kuin on, vahvistamatta stereotyyppisiä sukupuolirooleja. (Saloheimo 2016, 150.)

4.2.5 Läheisyys, nauttiminen ja itsetunto

Jo pienet lapset tuntevat paljon erilaisia tunteita (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 11). Lasten kanssa onkin tärkeä käydä läpi esimerkiksi erilaisia rakkauden ja kiintymyksen osoittamisen tapoja ja sitä, että läheisyydestä saa nauttia (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 38). On kuitenkin tärkeä opettaa lapsille, että toisia ei saa lähestyä fyysisesti osoittaakseen rakkautta ja kiintymystä ilman toisten lupaa. Lapsien kanssa on tärkeä käydä läpi sitä, että rakkauden ja kiintymyksen tunteet ja niiden osoittamisen tavat eivät aina kohtaa toisten

kanssa. Lapsien kanssa on opetettava myös toisten rajoja ja niiden kunnioitusta. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 37.)

Lapsia on opetettava tuomaan ilmi myös omia rajojaan, toiveitaan sekä tarpeitaan. Lapsille on painotettava, että kaikista, niin hyvistä kuin huonoistakin kehollisista tuntemuksista saa kertoa luotettavalle aikuiselle. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 38.) Lapset nauttivat turvallisesta läheisyydestä. Tällaisen läheisyyden avulla lapsi voi saada kokemuksen siitä, että hänet hyväksytään. Näin kehittyy myös lapsen hyvä itsetunto sekä kehonkuva. Läheisyydestä nauttiminen edistää lapsien oppimista ja hyvinvointia. (Läheisyys ja lisääntyminen n.d.)

4.2.6 Moninaisuus ja ihmissuhteet

Lasten kanssa on tärkeä käydä läpi, että on olemassa monenlaisia ihmissuhteita sekä perhesuhteita. Lapsia on autettava suhtautumaan positiivisesti erilaisiin tapoihin olla ja elää. Aikuisen on tärkeä tukea lapsen ihmissuhdetaitoja, jotta lapsi oppisi itsenäisesti rakentamaan ja ylläpitämään ihmissuhteita sekä perhesuhteita. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39, 42.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2018 arvoperustaan kuuluu perheiden monimuotoisuus. Erilaisiin perheisiin sekä perheiden tapoihin tulee suhtautua ammatillisesti, avoimesti sekä kunnioittavasti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21.) Erilaisia perhemuotoja voivat olla esimerkiksi ydinperhe, adoptioperhe, yhden vanhemman perhe, sateenkaariperhe, sijaisperhe, monikkoperhe sekä uusperhe (Monimuotoiset perheet varhaiskasvatuksessa 2020). Lapsen on tärkeä kokea oman perheensä olevan juuri oikeanlainen (Kauppinen 2016a, 172).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2018 yhtenä arvoperustana on myös yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus. Varhaiskasvatuksessa aikuisten tulee luoda yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta tukeva ilmapiiri. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21.) Aikuisilla on tärkeä rooli toimia mallina moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa sekä kannustaa lapsia tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin (Varhaiskasvatussuunnitelman

perusteet 2018, 25; Kulttuurinen moninaisuus n.d.). Varhaiskasvatuslain (540/2018) 3 §:n 6 momentin mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

” antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;”. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

4.2.7 Lisääntyminen

Lapsille on tärkeää kertoa ikätasoisesti lisääntymiseen liittyvistä asioista, kuten raskaudesta sekä siitä, mistä ja miten lapset tulevat maailmaan. Lapsille tulisi myös kertoa, että on olemassa monia eri tapoja muodostaa perhe, kuten adoptio tai keinohedelmöitys. Lapsien kanssa on myös tärkeä käydä läpi sitä että, osa saa lapsia, osa ei halua lapsia ja osa ei voi saada lapsia. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 38.)

Lapsen kanssa puhuttaessa lisääntymisestä, on tärkeää käyttää oikeita termejä, jotta lapsi saa oikean käsityksen lisääntymisestä. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 38.) Lisääntymiseen liittyy paljon kertomuksia, joista lapset saavat valheellista tietoa. Näitä on hyvä käsitellä lasten kanssa, jotta lapset eivät sisäistäisi vääränlaista tietoa lisääntymiseen liittyen. Lisääntymisen lisäksi lasten kanssa on hyvä käsitellä koko elämänkulkua. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 41.)

4.2.8 Oikeudet

Lapsille täytyy kertoa heidän oikeuksistaan ja käydä niitä lasten kanssa läpi. Jokaisella lapsella on oikeus turvaan sekä suojeluun. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39.) On tärkeää, että lapsi tietää aikuisen olevan aina vastuussa lapsen turvallisuudesta ja oikeuksista. Lapsille on erityisen tärkeää

kertoa heidän oikeuksistaan, sillä muuten lapset eivät voi tietää niistä. (Ilmonen & Korhonen 2016, 111.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2018 arvoperustaan kuuluu erillisenä kohtana lasten oikeudet. Tämä kohta pitää sisällään oikeuden monipuoliseen tietoon, tunteiden käsittelyyn sekä uusien asioiden kokeiluun ja opetteluun. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21.) Lapsilla on esimerkiksi oikeus ihmetellä ja etsiä omaa sukupuoli-identiteettiään. On myös tärkeää, että lapset tietävät voivansa kysyä mitä tahansa luotettavilta aikuisilta, esimerkiksi seksuaalisuudesta. Lasten kanssa on hyvä käydä läpi heidän oikeuttaan olla utelias omaa kehoaan kohtaan sekä opettaa, että jokaisen keho on oma ja arvokas. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön työelämäkumppaniksi valikoitui eräs Tampereen varhaiskasvatussyksikkö. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa tämän varhaiskasvatussyksikön henkilöstön tiedontarpeita seksuaalikasvatukseen liittyen. Tässä opinnäytetyössä selvitetään, mistä seksuaalikasvatuksen osa-alueista kyseisen yksikön henkilöstö haluaa saada lisää tietoa ja tämän myötä mahdollisesti myös taitoja seksuaalikasvatuksen toteuttamiseksi.

Tietojen kartoittamisen jälkeen kehitetään podcast-opetusmateriaalit, joilla pyritään vastaamaan varhaiskasvatuksen henkilöstöltä nousseisiin tarpeisiin. Opinnäytetyön tavoitteena on opetusmateriaalin avulla lisätä tietoa ja taitoja seksuaalikasvatukseen liittyen.

5.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät teoria, käytäntö sekä käytännön toteutuksen raportointi (Vilkkä & Airaksinen 2003, 8–9). Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään jokin tuotos (Salonen 2013, 5–6). Tuotos voi olla esimerkiksi opas, esite, ohjeistus, tapahtuman järjestäminen, kirja tai kotisivut (Salonen 2013, 6; Vilkkä & Airaksinen 2003, 9).

Toiminnallinen opinnäytetyö tulisi toteuttaa työelämälähtöisesti, työelämätahon tarpeisiin vastaten dialogisessa vuorovaikutussuhteessa (Salonen 2013, 6; Vilkkä & Airaksinen 2003, 10). Toiminnallisen opinnäytetyön jokaisessa vaiheessa toimijoiden tulisi keskustella, arvioida, suunnata toimintaa mahdollisesti uudelleen sekä antaa ja vastaanottaa palautetta (Salonen 2013, 6).

Hanna Vilkan ja Tiina Airaksisen (2003) mukaan, toiminnallisen opinnäytetyön raportointivaiheessa raportoidaan työprosessin vaiheet, sekä se, miten ja miksi työvaiheet on toteutettu. Raportointivaiheessa kuvataan myös, millaisia tuloksia

ja johtopäätöksiä prosessin aikana saadaan. Raportin on pidettävä sisällään oman prosessin, toiminnallisen tuotoksen sekä oman oppimisen arvioinnit. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.)

5.3 Opinnäytetyön ideointi ja suunnittelu

Toiminnallisen opinnäytetyöprosessin ensimmäinen vaihe on aiheanalyysi. Aiheanalyysillä tarkoitetaan vaihetta, jossa ideoidaan opinnäytetyön aihetta ja aihepiiriä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23). Opinnäytetyömme ideointivaiheessa teimme perusteellista tiedonhakua varhaiskasvatuksen kentällä tehdyistä opinnäytetöistä. Vilkan ja Airaksisen (2003, 23) mukaan tärkeintä opinnäytetyön aiheanalyysivaiheessa on opiskelijan oma motivaatio aihetta kohtaan. Ideointivaiheen alussa löysimme meitä yhdistävän kiinnostuksen kohteen, seksuaalikasvatuksen. Aihe tuntui motivoivan kumpaakin opinnäytetyön tekijää, ja kumpikin on suunnitellut suuntaavansa sosionomiopintojen jälkeen opiskelemaan seksuaalikasvatusta.

Yhteisen kiinnostuksen kohteen löytämisen jälkeen jatkoimme perusteellista tiedonhakua ja tutustuimme opinnäytetöihin, joiden aihe oli seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa. Samalla mietimme, missä olisi sopiva sija meidän opinnäytetyöllemme. Tutustuimme seksuaalikasvatus aiheisiin materiaaleihin kuten erilaisiin kirjoihin ja tutkimuksiin. Pian aiheemme rajautui niin, että päätimme lähteä lisäämään varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoja ja taitoja seksuaalikasvatukseen liittyen. Esimerkiksi vuonna 2013 varhaiskasvatuksen työntekijöille tehdyssä Laseke-tutkimuksessa nousi esiin tiedon, tuen ja materiaalin tarve sekä puutteet koulutuksessa koskien seksuaalikasvatusta (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 32). Vastaavanlaisia isoja tutkimuksia varhaiskasvatuksen henkilöstön näkökulmasta ei ole tehty lähivuosina Suomessa. Myös muualla maailmalla tehdyissä tutkimuksissa on noussut esiin Laseke-tutkimuksen tavoin tietojen, tuen ja materiaalin tarve. Esimerkiksi Astuti, Sugiyatno ja Aminah (2017) ovat toteuttaneet tutkimuksen varhaiskasvatuksen henkilöstölle Indonesiassa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että varhaiskasvattajat tarvitsevat enemmän materiaaleja seksuaalikasvatukseen liittyen. Eniten materiaaleja toivottiin turvataidoista. (Astuti, Sugiyatno & Aminah 2017.)

Muihin opinnäytetöihin sekä seksuaalikasvatus aiheisiin materiaaleihin tutustuessa päädyimme siihen, että tekisimme toiminnallisen opinnäytetyön, sillä koimme sen mielekkääksi tavaksi ison opintokokonaisuuden toteuttamiseen. Koimme, että toiminnallinen opinnäytetyö olisi mielekäs tapa päästä konkreettisesti lisäämään varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoja ja taitoja seksuaalikasvatukseen liittyen. Halusimme myös lähteä haastamaan itseämme ja poistua omalta mukavuusalueelta, johon toiminnallisena osuutena sopi hyvin podcast -opetusmateriaalien laatiminen. Kummallakaan opinnäytetyön tekijöistä ei ollut aiempaa kokemusta podcastien tai opetusmateriaalien teosta. Toivoimme, että podcast -opetusmateriaalit antaisivat varhaiskasvatuksen henkilöstölle lisää rohkeutta toteuttaa seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksen arjessa, sekä käsitellä seksuaalikasvatuksen osa-alueita yhdessä lasten kanssa avoimesti, sillä esimerkiksi Kihlströmin (2020, 23) mukaan seksuaalikasvatuksella on tärkeä rooli lasten suojelemisessa.

Loppuvuodesta 2020 otimme yhteyttä erääseen päiväkotiin Tampereella. Opinnäytetyömme kiinnosti kyseisen päiväkodin johtajaa ja ideoimme hänen kanssaan opinnäytetyömme tarkempaa rajausta. Kyseinen päiväkotitoiminta kuitenkin jättäytyi yhteistyöstä kiireiden vuoksi, joten aloimme etsimään uutta yhteistyöpäiväkotiä. Uusi yhteistyöpäiväkotitoiminta löytyi nopealla aikataululla. Opinnäytetyöllämme oli jo alustava suunnitelma aiempaan päiväkotiin laadittuna. Lähdimme kehittämään alustavaa suunnitelmaa eteenpäin yhdessä uuden yhteistyöpäiväkotimme erään varhaiskasvattajan kanssa. Opinnäytetyömme kannalta ei ole oleellista mainita yhteistyöpäiväkotimme nimeä ja näin ollen esimerkiksi kyselyihimme vastanneita varhaiskasvattajia ei voida tunnistaa. Aiheen tarkentumisen jälkeen laadimme opinnäytetyöstämme tutkimussuunnitelman. Tämän jälkeen lähdimme hakemaan tutkimuslupaa, jonka saimme helmikuussa 2021.

5.4 Podcast-opetusmateriaalien toteutus, aineiston kerääminen sekä analysointi

Toiminnallisen opinnäytetyömme taustalla teoriapohjana on varhaiskasvatusikäisten lasten seksuaalisuus, seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa sekä

seksuaalikasvatuksen osa-alueet. Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä on mahdollista käsitellä teoriaperusta tiivistetysti keskeisiin käsitteisiin rajaten. Toiminnalliset opinnäytetyöt ovat aikaa vieviä ja tästä syystä aina ei ole mahdollista avata koko teoriaa perusteellisesti. (Vilka & Airaksinen 2003, 18,43.) Emme kyenneet tässä opinnäytetyössä käsittelemään kattavasti koko teoriaa, vaan tarkoituksenamme oli käsitellä teoria tiivistetysti, ja esimerkiksi avata vain muutamaa seksuaalikasvatuksen osa-aluetta laajemmin. Laajemmin käsiteltävät osa-alueet nousivat varhaiskasvattajien toiveista ja tarpeista.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden lähestymistapana käytimme kvalitatiivista tutkimusta. Valitsimme tutkimusotteeksi kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä tarkoituksenamme ei ollut yleistää tai ennustaa vaan tarkoituksenamme oli ymmärtää varhaiskasvatuksen henkilöstön tarpeita. Halusimme lisäksi käyttää pääosin laadulliselle tutkimukselle ominaisia avoimia kysymyksiä tarkkojen strukturoitujen kysymyksien sijaan. (Kananen 2015, 66.) Kvalitatiivisessa, eli laadullisessa tutkimuksessa ei pyöritellä tilastoja ja numeroita, vaan pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti (Laadullinen tutkimus 2015). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään ihmisen omiin kokemuksiin ja näkemysten tarkasteluun (Puusa & Juuti 2020).

Tässä opinnäytetyössä käytimme tutkimusmenetelmänä kyselyä ja avointa ryhmäkeskustelua. Aineisto kerättiin erään Tamperelaisen päiväkodin varhaiskasvattajilta Google Forms -kyselyillä sekä avoimella ryhmäkeskustelulla. Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa lähetimme varhaiskasvatuksen henkilöstölle saattekirjeen (Liite 1.), jossa esittelimme itsemme sekä opinnäytetyömme idean. Saattekirjeen mukana lähetimme linkin ensimmäiseen kyselyyn (Liite 2). Analysoitava aineisto koostuu kahden kyselylomakkeen vastauksista, joissa kysymykset olivat kaikille samoja.

Alkukartoitus, eli ensimmäinen kyselyistä toteutettiin sekä kvalitatiivisella, että kvantitatiivisella eli määrällisellä tutkimusotteella. Alkukartoitus piti sisällään monivalintakyselyn sekä kaksi avointa kysymystä. Tällä lyhyellä kyselylomakkeella halusimme selvittää, mistä seksuaalikasvatuksen osa-alueista varhaiskasvatuksen työntekijät halusivat tietoa sekä kokivatko he seksuaalikasvatuksen tärkeäksi

osaksi varhaiskasvatusta. Ensimmäisestä kyselystä saatu aineisto käsiteltiin tilastollisin menetelmin taulukoimalla. Taulukon avulla oli helppo hahmottaa, mitkä osa-alueet saivat eniten ääniä vastaajilta.

Valitsimme eniten ääniä saaneet osa-alueet, joiden pohjalta toteutimme jatkokyselyn (Liite 3.). Eniten ääniä saivat osa-alueet tunteet, hyvinvointi ja terveys sekä normit ja tavat. Toinen kysely oli kvalitatiivinen, joka sisälsi avoimia kysymyksiä sekä yhden monivalintakyselyn. Tässä kyselyssä halusimme selvittää, mitä varhaiskasvattajat halusivat tietää näistä eniten ääniä saaneista osa-alueista. Toisesta kyselystä saatu aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jonka avulla nostetiin kyselystä esiin nousseet keskeisimmät asiat ryhmittelyn sekä teemoittelun avulla. Teemoittelun avulla pyritään muodostamaan tarkempia ja keskeisimpiä teemoja, jotka toistuvat aineistossa. Teemoittelu jatkuu teemojen ryhmittelynä. (Teemoittelu 2016.) Kerättyä aineistoa analysoitaessa tulee pyrkiä siihen, ettei teorian tieto vaikuta esiin nousseisiin asioihin (Leinonen 2018). Vastausten pohjalta toteutimme opetusmateriaalin podcast muodossa puheena sekä blogialustan (Liite 4.) tukemaan podcasteja. Blogialustalla podcastit olivat kirjoitettuna tekstimuodossa.

Ensimmäinen podcast-jakso käsitteli aihetta ikätasoinen seksuaalikasvatus ja lapsen seksuaalinen kehitys (Liite 5). Toinen jakso käsitteli seksuaalikasvatuksen osa-aluetta hyvinvointi ja terveys (Liite 6). Kolmas podcast-jaksoista puolestaan käsitteli osa-aluetta tunteet (Liite 7). Viimeinen jakso käsitteli osa-aluetta normit ja tavat (Liite 8). Lisäsimme alustalle myös materiaalivinkkejä (Liite 9). Podcastien valmistumisen jälkeen lähetimme varhaiskasvattajille opetusmateriaalit kuunneltaviksi.

Viimeisenä podcastien kuuntelun jälkeen pidimme päiväkodilla vapaamuotoisen reflektiopalaverin, avoimen ryhmäkeskustelun. Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi avoimen ryhmäkeskustelun, sillä päiväkodin kiireiseen arkeen ei ollut mahdollista sovittaa yksilöhaastatteluja. Koimme, että ryhmäkeskustelun avulla olisi myös mahdollisuus saada enemmän aineistoa kuin yksilöhaastatteluiden tai kyselyiden avulla. Ryhmäkeskustelun keskeinen anti on osallistujien yhdessä tuottama aineisto vuorovaikutuksessa keskenään. Haastatteli on yksi ryhmän jäsen, ja hänen roolinaan on vuorovaikutuksen ylläpitäminen. (Pietilä 2017, 128.)

Ryhmäkeskustelu nauhoitettiin analysointivaihetta varten. Analysointivaiheen alussa ryhmäkeskustelun nauhoitus litterointiin, eli kirjoitettiin puhtaaksi (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63). Ryhmäkeskustelun analyysissä keskityttiin keskustelun aikana esiin nousseisiin merkityksiin (Pietilä 2017, 128).

Alun perin suunnitelmana oli ryhmäkeskustelun sijaan käyttää sähköistä palautekyselyä, jonka avulla tarkoituksena oli kartoittaa, kuinka hyvin opetusmateriaalit vastasivat varhaiskasvattajien tarpeisiin. Päätimme kuitenkin yhdessä päiväkodin yhteyshenkilön kanssa järjestää avoimen ryhmäkeskustelun ja jättää sähköisen palautekyselyn kokonaan pois. Varhaiskasvatuksen henkilöstön oli tarkoitus kuunnella podcastit päiväkodissa omissa ryhmissä. Jokaisesta kahdeksasta ryhmästä yhden varhaiskasvattajan oli tarkoitus osallistua avoimeen ryhmähaastatteluun ja tuoda sinne koko ryhmän mielipide podcasteista. Ryhmähaastatteluun osallistui lopulta 3 varhaiskasvattajaa.

5.5 Tulokset

Ensimmäisessä kyselyssä selvitettiin kokevatko erään Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstö seksuaalikasvatuksen tärkeäksi osaksi varhaiskasvatusta. Kysely lähetettiin 23:lle varhaiskasvattajalle, joista kyselyyn vastasi 7. Kaikki kyselyyn vastanneet kokivat seksuaalikasvatuksen tärkeäksi. Kyselystä nousi esille varhaiskasvatuksen henkilöstön kokevan seksuaalikasvatuksen tärkeäksi perustaksi lasten itsetunnon kehittymiselle sekä seksuaalisuuden keskeiseksi osaksi ihmisyyttä. Kyselystä nousi esille, että seksuaalikasvatuksen koettiin olevan kaikkien etu, sillä sen avulla voidaan mahdollisesti kasvattaa itsevarmoja ja hyvän itsetunnon omaavia aikuisia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö koki, että lapsille on tärkeä opettaa omasta kehosta ja oman kehon itsemääräämisoikeudesta, sillä sen koettiin auttavan lapsia tulevaisuudessa sekä elämässä eteenpäin. Seksuaalikasvatus koettiin tärkeäksi erityisesti oman kehon turvataitojen kannalta sekä rajojen asettamisen näkökulmasta. Lisäksi seksuaalikasvatus koettiin tärkeäksi jokaisen lapsen perusoikeudeksi. Kyselyyn vastanneet painottivat, että seksuaalikasvatukseen tulee suhtautua avoimesti. Vastajaat kokivat avoimen suhtautumisen seksuaalikasvatukseen välttävän tabujen syntymistä ja

tuottavan lapsille olon, ettei omaa kehoa tai sen muutoksia tarvitse hävetä. Jokaisen lapsen tulee kokea olonsa turvalliseksi.

Ensimmäisessä kyselyssä kartoitettiin myös, mistä seksuaalikasvatuksen osa-alueista varhaiskasvatuksen henkilöstö halusi lisää tietoa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toivoi tietoa etenkin osa-alueista hyvinvointi ja terveys, tunteet sekä normit ja tavat. Lisäksi ensimmäisessä kyselyssä sai esittää omia mielipiteitä, mietteitä ja ajatuksia. Kyselyssä kävi ilmi, että päiväkotikiäisten lasten kanssa käytävistä keskusteluista, materiaaleista ja kirjallisuudesta esimerkiksi omaan kasvuun, kehitykseen ja kehoon liittyen on kokemuksen mukaan melko vähän tietoa. Kyselyyn vastanneet varhaiskasvattajat kokivat yleisenä ajatuksena olevan, että lasten omaa kasvua, kehitystä ja kehoa käsitellään vasta koulussa. Kyselystä nousi myös esille, että seksuaalikasvatus aiheena koettiin tärkeäksi, sillä siitä koettiin olevan liian vähän koulutusta. Aiheen koettiin olevan ajankohtainen erityisesti varhaiskasvatuksen kentällä.

Toisessa kyselyssä selvitettiin, millaisia tiedon tarpeita varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on osa-alueista; hyvinvointi ja terveys, tunteet sekä normit ja tavat. Kysely lähetettiin jälleen 23:lle varhaiskasvattajalle, joista kyselyyn vastasi 12. Osa-alueesta hyvinvointi ja terveys nousi esille tiedontarpeita koskien turvataitoja, pienryhmässä toteutettavaa kehotunnekasvatusta sekä konkreettisia vinkkejä ja materiaalilinkkauksia. Käytännön työhön toivottiin vinkkejä kehotunnekasvatuksen opettamisesta. Yleisesti toivottiin myös tietoa seksuaaliseen hyvinvointiin liittyen. Vain yksi kyselyyn vastanneista koki, että hänellä on hyvät tiedot koskien osa-aluetta hyvinvointi ja terveys. Varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalisesta kehityksestä toivottiin myös lisää tietoa, ja teimmekin tästä aiheesta aivan oman podcastin, sillä aihe oli niin laaja.

Toisessa kyselyssä osa-alueesta tunteet, nousi tiedontarpeina tunteiden ilmaiseminen ja kiukun hallinta, tunnetuokiot ja niiden sisältö, erilaiset rauhoittumiskeinot ja niiden sanoittaminen sekä mallintaminen lapsille. Kaksi vastaajaa koki osa-alueesta tunteet löytyvän jo valmiiksi hyvin materiaalia. Toinen heistä lisäsi kuitenkin vastaukseensa, että tunnetaidot ovat tärkeä asia, josta on aina hyvä saada lisää materiaalia. Kaksi vastaajista kokivat tunteet osa-alueen olevan hyvin hallinnassa.

Osa-alueesta normit ja tavat nousi tiedontarpeina lapsen tunne-elämän ymmärtäminen, sopiva puhe sekä kulttuurinen näkökulma ja monikulttuurisuuden huomiointi. Tähän osa-alueeseen liittyen toivottiin lisää materiaalivinkkejä, kuvatukea sekä konkreettisia esimerkkejä. Vinkkejä toivottiin sopivan käytöksen läpi käymiseen eri tilanteissa sekä kiroilun käsittelyyn lasten kanssa. Yksi vastaaja koki, ettei hänellä ollut tiedontarpeita aiheeseen liittyen. Kyselyn viimeinen kohta oli: ”Mikäli et vastannut kohtiin 1-3, perustele miksi”. Tähän kohtaan vastasi 2 varhaiskasvattajaa. Toinen vastaajista vastasi, ettei osannut sanoa syytä kysymyksiin vastaamattomuudelle. Toinen vastaaja ei osannut sanoittaa tiedontarpeitaan.

Viimeisessä kyselyssä, eli ryhmäkeskustelussa selvitettiin palautetta podcast-opetusmateriaalista. Ryhmäkeskustelussa selvitettiin myös podcasteista heränneitä ajatuksia, pohdintoja sekä mielipiteitä. Ryhmäkeskustelu oli yhdessä vapaamuistoista aiheen reflektointia. Avoimeen ryhmäkeskusteluun osallistuneet varhaiskasvattajat kokivat podcastien olleen hyvä tapa toteuttaa sekä tuottaa opetusmateriaalit päiväkodin kiireiseen arkeen. Podcastit mahdollistivat opetusmateriaalin läpi käymisen juuri silloin, kun varhaiskasvatuksen henkilöstöllä oli aikaa. Yksi osallistujista kertoi, että hänen oli helppo kuunnella podcasteja samalla kun tarkisti päivittäiset sähköpostit tietokoneeltaan. Osallistujat kuvailivat podcast-opetusmateriaalia hyvin tehdyksi, tiiviiksi, informatiiviseksi sekä sopivan pituiseksi. Osallistujat nostivat esiin myös sen, että podcasteissa oli tuotu hyvin esiin jokaisen osa-alueen pääkohdat. Varhaiskasvattajat kokivat, että podcastit toivat esiin laajan näkökulman seksuaalikasvatukseen liittyen.

Osallistujat painottivat ryhmäkeskustelussa osan tiedoista olleen heille ennestään tuttua. Jokainen osallistuja koki kuitenkin podcastien olleen hyvää ajatusten herättelyä. He kokivat ajatusten herättelyn tärkeäksi, sekä palauttavan omaa vanhaa osaamista uudelleen mieleen. Varhaiskasvattajat nostivat esille, että opetusmateriaalit voisivat olla erityisen hyödyllistä opiskelijoille. Keskusteluun osallistuneet varhaiskasvattajat kysyivät mahdollisuudesta antaa podcast-opetusmateriaali kuunneltavaksi heille jatkossa harjoitteluun tuleville opiskelijoille.

Ensimmäinen podcast -jakso oli kuuntelijoiden mielestä tuttua tietoa ja se koettiin jopa hieman turhaksi. Ensimmäinen jakso sisälsi hyvin yleistä tietoa lapsien seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta kehityksestä. Vaikka osa varhaiskasvattajista koki tiedon ennestään tutuksi, oli toisessa sähköisessä kyselyssä kuitenkin toivottu lisää tietoa lapsen seksuaalisuudesta ja sen kehityksestä. Näin ollen osalle varhaiskasvatuksen henkilöstöstä tieto oli toivottua.

Keskustelimme varhaiskasvattajien kanssa ryhmäkeskustelussa siitä, mitä asioita varhaiskasvattajat voisivat viedä heidän päiväkotinsa arkeen podcastit kuunneltuaan. Arkeen vietävinä asioina varhaiskasvattajat nostivat esiin punaisen ja vihreän valon harjoituksen, josta podcastissa kerrottiin. Varhaiskasvattajat pohtivat, että päiväkodin seinällä voisi olla valmiina vihreä ja punainen paperi, joiden sisällä olisi kuvia kuvaamassa mitä saa tehdä ja mitä ei.

Toisena konkreettisenä asiana varhaiskasvattajien reflektiosta nousi esiin, että seksuaalikasvatusta voisi antaa myös etukäteen suunnitelluissa pienryhmissä tai piireillä yhdessä lasten kanssa. Tämä mahdollistaisi vastaamisen suoraan lapsilta nousseisiin kysymyksiin positiivisesti. Osallistujat nostivatkin esiin, että olisi tärkeä ottaa asioita esille myös positiivisessa valossa piireillä. He kokivat, että aikaisemmin on ollut enemmänkin tapana puuttua asioihin vasta silloin, kun ne ovat arkea häiritseviä. Mikäli asioihin puututaan vasta kun ne häiritsevät arkea, on asioiden käsittely yleensä hieman negatiivissävytteistä. Osallistujat toivat esille myös sen, että tiedostavat tämän lisäävät enemmän häpeää aiheeseen liittyen.

Varhaiskasvattajat kokivat podcast opetusmateriaalien osittain vastanneen tarpeisiinsa, sillä osa tiedoista oli heille jo ennestään tuttua, mutta osa tiedosta tuli heille kuitenkin uutena. Varhaiskasvattajat kokivat podcastien herättäneen vanhaa osaamistaan aiheeseen liittyen, sillä he kokivat, että usein varhaiskasvatuksen kiireisessä arjessa alkaa toimimaan kaavamaisesti, jolloin herättelystä on aina hyötyä.

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuten aiemmin opinnäytetyömme teoriaosuudessa käytiin läpi, kokonaisvaltaisen ja laadukas seksuaalikasvatus koostuu kahdeksasta eri osa-alueesta, joista jokaisen tulisi toteutua. Mikäli jokainen osa-alue ei toteudu, ei seksuaalikasvatus ole kokonaisvaltaista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 12–13.) Emme kuitenkaan voineet toteuttaa opinnäytetyön toiminnallista osuutta käsittelemällä kaikkia seksuaalikasvatuksen osa-alueita, sillä muuten opinnäytetyömme olisi laajennut mittavammaksi kuin resurssimme olisivat riittäneet. Tästä syystä päätimme rajata aihetta niin, että varhaiskasvattajat saivat itse vaikuttaa, mistä 1–3 osa-alueesta he halusivat lisää tietoa opetusmateriaalien muodossa. Ihanteellista olisi tietenkin ollut, että olisimme voineet tarjota varhaiskasvattajille opetusmateriaalit kaikista seksuaalikasvatuksen kahdeksasta osa-alueesta ja näin ollen tukea paremmin kokonaisvaltaista ja laadukasta seksuaalikasvatusta.

Pyrimme huomioimaan jo opinnäytetyömme suunnitteluvaiheessa vallitsevasta COVID-19-pandemiasta johtuvat nykyiset poikkeusjärjestelyt. Tästä syystä päätimme toteuttaa kyselymme sähköisinä, jolloin kyselyiden tekeminen ei vaatinut fyysistä kontaktia varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Lisäksi päätimme toteuttaa kyselyiden pohjalta laaditun opetusmateriaalin podcast muodossa, jotta varhaiskasvatuksen henkilöstö voisi kuunnella opetusmateriaalin missä tahansa ilman kontaktia muihin. Myös palautepalaveri oli tarkoitus toteuttaa sähköisenä Teams-palaverina, mutta pandemiatilanteen hellittäessä mahdollistui palaverin pitäminen kasvotusten.

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteuttamisen jälkeen olemme pohtineet, että kontaktittomat kyselyt olivat menetelmänä hieman pintapuoleisia. Toisaalta kyselyt sopivat hyvin päiväkodin kiireiseen arkeen, jossa ei useinkaan ole ylimääräistä aikaa. Kyselyiden kautta oli kuitenkin haastavaa tavoittaa koko päiväkodin kasvatushenkilökuntaa ja kahden sähköisen kyselymme vastausmäärät jäivät pieniksi. Vaikka viimeinen ryhmäkeskusteluna toteutettu kysely toteutettiin kasvotusten, jäi osallistujamäärä tästä huolimatta pieneksi. Ryhmäkeskustelun vähäiseen osallistujamäärään saattoi vaikuttaa alkuvaiheen kontaktittomat kyselyt. Kontaktittomat kyselyt tekivät prosessista hieman rikkonaisen ja pinnallisen.

Opinnäytetyöprosessin aikana koimme harmilliseksi, että kyselyiden vastausmäärät jäivät pieniksi. Tämä kuitenkin mahdollisti sen, että pystyimme sisällyttämään podcasteihin lähes kaikki varhaiskasvattajien esittämät toiveet ja tiedontarpeet. Mikäli vastauksia olisi ollut enemmän, emme luultavasti olisi kyenneet tarttumaan näin moneen toiveeseen.

Koimme podcastit hyväksi tavaksi toteuttaa opetusmateriaalin pandemia-aikana. Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä nousi toive, että podcastit olisivat mahdollisimman tiiviitä kiireisen arjen vuoksi. Koemme, että olisimme saaneet toteutettua laajemman opetuskokonaisuuden, mikäli olisimme pitäneet päiväkodissa vasta-
vuoroisen opetustilaisuuden varhaiskasvatuksen henkilöstölle, podcast-opetusmateriaalin sijaan. Toisaalta taas podcast-opetusmateriaali jää varhaiskasvattajille konkreettiseksi tuotokseksi myös opinnäytetyö prosessin päätyttyä, joten niihin on mahdollista palata tarpeen vaatiessa.

Ensimmäisessä kyselyssämme kävi ilmi, että varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa käytävistä keskusteluista, materiaaleista ja kirjallisuudesta, esimerkiksi omaan kasvuun, kehitykseen ja kehoon liittyen on varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksen mukaan melko vähän tietoa. Tästä huolimatta varhaiskasvattajat eivät ensisijaisesti toivoneet opetusmateriaalia osa-alueesta keho ja kehitys. Päätimme kuitenkin tehdä ensimmäisen podcast-jaksomme aiheesta ikätasoinen seksuaalikasvatus ja lapsen seksuaalinen kehitys. Podcastissa huomioitiin ensimmäisestä kyselystä nousseet kokemukset sekä toisessa kyselyssä noussut toive varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalisesta kehityksestä.

Opinnäytetyöprosessimme aikana kohtasimme eettisen ongelman podcastien toteuttamiseen liittyen. Olimme päättäneet luoda podcastit muiden laatimaan faktatietoon perustuen. Tämä muodostuikin ongelmaksi, sillä emme voineet kertoa podcasteissa tekstiviitteitä. Näin podcasteissa ei käynyt ilmi, mikä on omaa tietoa ja mikä muilta lainattua tietoa. Lopulta ratkaisimme ongelman niin, että teimme podcasteille oman blogialustan, johon pystyimme kirjoittamaan podcastit tekstimuotoon. Liitimme jokaiseen blogitekstiin tekstiviitteet sekä lähdeluettelon. Näin ollen podcastien kuuntelijat pystyvät tarkastamaan mistä podcastien tieto on peräisin.

Kyselyistämme kävi ilmi, että varhaiskasvattajat toivoivat joka osa-alueesta etenkin materiaalivinkkejä sekä konkreettisia esimerkkejä. Pyrimme sisällyttämään konkreettisia esimerkkejä sekä materiaalivinkkejä podcasteihimme. Siitä syystä, että materiaaleja toivottiin paljon, päädyimme listaamaan blogialustalle osa-alueisiin liittyviä materiaalivinkkejä kunkin podcast-jakson alle. Lisäksi teimme blogialustalle erillisen sivun yleisille materiaalivinkeille.

Kvalitatiivisen tutkimuksen kompastuskivinä ovat usein tutkijan omat mielipiteet ja ajatukset käsiteltävistä asioista (Puusa & Juuti 2020). Pyrimme jättämään oman mielipiteemme sivuun toiminnallisen opinnäytetyön kvalitatiivisia tutkimuksia tehdessämme. Jouduimme suunnitteluvaiheessa tiivistämään Podcastien sisältöjä, sillä podcasteista toivottiin mahdollisimman tiiviitä. Tutkijoina päätimme itse, mitä asioita käsitelimme opetusmateriaalissa pintapuolisesti ja mitä syvemmin. Opinnäytetyöprosessin aikana meillä oli ajatus siitä, että varhaiskasvatuksen kentällä tietoa seksuaalikasvatuksesta löytyisi vähän tai se olisi puutteellista. Tämä vaikutti siihen, että teimme podcasteista tiiviit ja sisällöltään yksinkertaistetut. Tämä johti kuitenkin siihen, että osalle varhaiskasvattajista tieto oli todella tuttua.

Varhaiskasvattajat kokivat osan opetusmateriaalin tiedoista ennestään tutuiksi, mutta osa tiedosta tuli kuitenkin uutena. Vaikka tieto podcasteissa oli osittain tuttua, kokivat varhaiskasvattajat kuitenkin podcastien herättäneen vanhaa osaamistaan seksuaalikasvatukseen liittyen. Näin ollen varhaiskasvattajat kokivat podcastien osittain vastanneet tarpeisiinsa. Pohdimme podcastien kuitenkin olleen tarpeellisia, sillä varhaiskasvattajat saivat podcasteista uutta tietoa ja lisäksi ennestään tutun tiedon koettiin herättäneen vanhaa osaamista.

Vanhan tiedon herättämisen lisäksi podcastit antoivat varhaiskasvattajille myös uusia ajatuksia. Ryhmäkeskustelussa varhaiskasvattajat pohtivat, että voisivat aloittaa seksuaalikasvatuksen antamisen etukäteen suunnitelluissa pienryhmissä tai piireillä yhdessä lasten kanssa. Tämä mahdollistaisi ennaltaehkäisevän sekä positiivisemmän seksuaalikasvatuksen. Osallistujat nostivat esiin, että aiemmin on ollut tapana puuttua asioihin vasta silloin, kun ne ovat olleet arkea

häiritseviä. Osallistujat itsekkin sanoittivat tällaisen toimintatavan lisäävän enemmän häpeää aiheeseen liittyen. Opinnäytetyöprosessimme tavoitteena oli opetusmateriaalin avulla lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoja ja taitoja seksuaalikasvatukseen liittyen. Opetusmateriaalimme lisäsi varhaiskasvattajien tietoja seksuaalikasvatukseen liittyen, kuten esimerkiksi tietoa häpeän siirtämisestä lapsille. Tämä sai varhaiskasvatuksen henkilöstön pohtimaan omia vanhoja toimintatapojaan. Varhaiskasvattajat itse nostivat esiin mahdollisia kehityskohteita omassa toiminnassaan.

Ryhmäkeskusteluun osallistuneet varhaiskasvattajat kysyivät mahdollisuudesta antaa podcast-opetusmateriaali kuunneltavaksi heille jatkossa harjoitteluun tuleville opiskelijoille. Koimme tämän lisäävän opetusmateriaalin tarpeellisuutta, mikäli niitä tultaisiin jatkossakin kuuntelemaan. Jatkokehitysehdotuksena haluamme nostaa podcast-opetusmateriaalin tuottamisen ammatilliseen koulutukseen koskien seksuaalikasvatusta. Tällainen opetusmateriaali olisi hyödyllinen, sillä tietoa seksuaalikasvatuksesta löytyy pirstaleisesti ja sitä täytyy etsiä todella monista eri lähteistä selkeän kokonaiskuvan saamiseksi. Idea jatkokehitysehdotuksesta ammatilliseen koulutukseen syntyi yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa pidetyssä ryhmäkeskustelussa.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2018. Vasun käyttöopas. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Astuti, B., Sugiyatno, S. & Aminah, S. 2017. The Development of Early Childhood Sex Education Materials for Early Childhood Education (ECE) Teachers. Jurnal pendidikan dan pemberdayaan masyarakat (JPPM) 4 (2), 113–120. Luettu 27.8.2021 <https://journal.uny.ac.id/index.php/jppm/article/view/14869>

Avola, P. & Pentikäinen, V. 2019. Kukoistava kasvatus. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja. Espoo: BEEhappy Publishing.

Bildjuschkin, K. 2015. Seksuaalikasvatus. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.). Seksuaalikasvatuksen tueksi. Verkkojulkaisu. Työpäperi 35/2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 13–15. Luettu 26.1.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5

Cacciatore, R. 2016. Lasten seksuaalinen käytös. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 71–81.

Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. 2016. Väestöliitossa tehty Laseke-tutkimus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 32–40.

Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S., Apter, D., Sajaniemi, N. & Kaltiala, R. 2020. An alternative term to make comprehensive sexuality education more acceptable in childhood. South African Journal of Childhood Education 10 (1), a857. Verkkojulkaisu. Luettu 29.11.2020. <https://sajce.co.za/index.php/sajce/article/view/857>

Cacciatore, R., Kauppinen, P. & Ingman-Friberg, S. 2016. Turvataidot ovat lapsen oikeus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 95–109.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus. Seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Harjoituksia lasten kehotunnekasvatuksen. n.d. Väestöliitto. PDF-tiedosto. Luettu 1.6.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/b2b6d365-stea-harjoitukset-valmis.pdf>

Holkeri, M. & Ojala, Y. 2021. Lapsen seksuaalisuuden ABC. Mielen ry. Etäluento. 17.3.2021. Microsoft Teams.

Honkanen, N. 2017. Onnelliseksi. Seksuaalisuus läpi elämänkaaren. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Hyvinvointi. n.d. Väestöliitto. Luettu 13.5.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/>

Ilmonen, K. & Korhonen, E. 2016. Oikeus omaan seksuaalisuuteen. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 110–112.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016a. Miksi tämä kirja. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 11–22.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016b. Mitä on lapsen seksuaalisuus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 25–31.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016c. Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 82–86.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kansallinen lapsistrategia. 2021. Valtioneuvosto. PDF-tiedosto. Luettu 10.11.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Kauppinen, P. 2016a. Monenlaiset perheet. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 167–173.

Kauppinen, P. 2016b. Seksuaalikasvatuksen tukeminen neuvolassa. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 209–215.

Kehotunne ja kehoitsetunto. n.d. Väestöliitto. Luettu 11.10.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tuntee/kehotunne-ja-kehoitsetunto/>

Kihlström, M. 2020. Oikeilla nimillä. Seksuaalikasvatusopas aikuisille. Helsinki: Kustannusyhtiö Kosmos.

Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen. Opas vanhemmille. Juva: WS Bookwell Oy.

Kuinka tavallista on unnutus? 2018. Väestöliitto. Luettu 17.5.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/kuinka-tavallista-on-unnutus/>

Kulttuurinen moninaisuus. n.d. Opetushallitus. Luettu 11.10.2021. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kulttuurinen-moninaisuus-ja-kielitietoisuus>

Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus. 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 14.7.2020. Luettu 2.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/kulttuurisensitiivinen-seksuaalikasvatus>

Laadullinen tutkimus. 2015. Jyväskylän yliopisto. Päivitetty 23.4.2020. Luettu 30.11.2020 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos.

Lapsistrategia. n.d. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 10.11.2021. <https://stm.fi/lapsistrategia>

Laru, S. 2016. Pienten lasten itsetyydytys. Näkyvää ja hämmentävää. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 223–231.

Laru, S., Riihonen, R. & Cacciatore, R. 2016. Seksuaalisuuden portaat. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 120–129.

Leinonen, R. 2018. Sisällönanalyysi. Spoken Oy. Luettu 30.11.2020. <https://spoken.fi/sisallönanalyysi/>

Läheisyys ja lisääntyminen. n.d. Väestöliitto. Luettu 11.10.2021 <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/laheisyys-ja-lisaantymisen/>

Materiaalit, mallit ja työkalut. n.d. Väestöliitto. Luettu 18.5.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/verkkokurssit-ja-materiaalit/materiaalit-mallit-ja-tyokalut/>

Mattila, L. n.d. Arki on parasta harjoitusta tunnetaidoille. Vinkkejä vanhemmille. Oppi&llo. Luettu 1.6.2021. <https://www.oppijailo.fi/tunnetaidot-kehittyvat-harjoitteleamalla/>

Mikkonen, P. & Pekkarinen, E. 2020. Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa. Videokoulutus Lahden kaupungin varhaiskasvatusyksikköön. Sosionomi. Sosiaalipedagoginen varhais- ja nuorisokasvatus. LAB-ammattikorkeakoulu. Opin näytetyö.

Miten rajoittaa unnutusta? 2018. Väestöliitto. Luettu 1.6.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/miten-rajoittaa-unnutusta/>

Monimuotoiset perheet varhaiskasvatuksessa. 2020. Opas kasvatus- ja opetusalan ammattilaisille. PDF-tiedosto. Luettu 13.10.2021 <https://monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2020/10/Monimuotoiset-perheet-varhaiskasvatuksessa.pdf>

Normit ja oikeudet. n.d. Väestöliitto. Luettu: 13.5.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/normit-ja-oikeudet/>

Oinonen, M. & Susineva, A. 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Helsinki: Hivpoint.

Oksanen, J. 2016. SEKSU: Seksuaaliterveyttä ja suhdetaitoja. Opas autismin kirjjon nuorille ja aikuisille sekä heidän kumppaneilleen. 2. painos. Helsinki: Yksin ja kaksin -seksuaalikasvatushanke 2013–2015; autismsäätiö.

Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 111–130.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Saloheimo, A. 2016. Äijätyttöjä ja prinsessapoikia. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 147–157.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto & BZgA. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Semantix Lingua Nordica Oy. (suom.) Helsinki: Valopaino Oy. Alkuperäinen teos 2010. Luettu 28.01.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Seksuaalikasvatus. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 28.01.2021. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus

Seksuaalioikeudet. n.d. Amnesty International. Luettu 16.2.2021 <https://www.amnesty.fi/tyomme/teemat/seksuaalioikeudet/>

Seksuaalioikeuksien julistus. 2014. World Association for Sexual Health, WAS. Paalanen, T. (toim. & suom.). PDF-tiedosto. Luettu 9.9.2021. <https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/DSR-Finnish.pdf>

Teemoittelu. 2016. Jyväskylän yliopisto. Luettu 5.10.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/aineiston-analyysimetelmat/teemoittelu>

Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. n.d. Opetushallitus. Tunteesta tunteeseen. Ihmismielen tarina kuvin ja sanoin. Opettajan aineisto. Luettu 1.6.2021. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>

Varhaiskasvatustalaki 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Tampereen kaupunki. PDF-tiedosto. Luettu 5.2.2021 https://www.tampere.fi/tiedostot/t/D4Vtwmf8d/Tampereen_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. PDF-tiedosto. Luettu 5.2.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Vehkaoja, S., Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. n.d. Uteliaana seksuaalisuudesta. Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla. Tietovihko. Verkkojulkaisu. Väestöliitto. Luettu 2.2.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilponen, T. 2015. Katsomusten huomioiminen seksuaalikasvatuksessa. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.). Seksuaalikasvatuksen tueksi. Verkkojulkaisu. Työpäperi 35/2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 131–139. Luettu 26.2.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5

WHO ja VASU. n.d. Väestöliitto. PDF-tiedosto. Luettu 10.11.2021. https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/93ef8594-whojavasu_uusi.pdf

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. n.d. Unicef. PDF-tiedosto. Luettu 20.9.2021. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Hei X päiväkodin varhaiskasvattaja!

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa Tampereen ammatti-
korkeakoulusta ja haluaisimme sinut mukaan opinnäytetyömme aineiston tuot-
tamiseen. Vastaamalla meidän kyselyihimme, pääset vaikuttamaan ”*Seksuaali-
kasvatus varhaiskasvatuksessa - Podcast-opetusmateriaalit Tampereen var-
haiskasvatusyksikköön*” -opinnäytetyön toteuttamiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa, mistä seksuaalikasvatuksen osa-alu-
eista teidän varhaiskasvatusyksikössä halutaan lisää tietoa. Kartoituk-
semme jälkeen tarkoituksena on vastata teidän tarpeisiinne podcast -opetusma-
teriaalien avulla, jotka laadimme vastauksienne pohjalta. Tavoitteena on ope-
tusmateriaalien avulla lisätä tietoa seksuaalikasvatuksesta.

Toteutamme kaksi erillistä Google Forms -kyselyä. Ensimmäisellä lyhyellä kyse-
lylomakkeella haluamme selvittää, mistä seksuaalikasvatuksen osa-alueesta
haluat lisää tietoa. Jatkokyselyssä haluamme selvittää, mitä mahdollisesti ha-
luat tietää eniten ääniä saaneista osa-alueista.

Kyselyihin vastaaminen on vapaaehtoista ja vie vain hetken aikaa. Anonymi-
teetti toteutuu tutkimuksessa hyvin, sillä kenenkään yksittäisen vastaajan henki-
öllisyys ei tule selville, koska tutkimus toteutetaan anonymisti Google Forms-
lomakkeella. Opinnäytetyömme kannalta ei ole oleellista mainita varhaiskasva-
tusyksikkönne nimeä opinnäytetyössämme ja näin ollen anonymiteetti pysyy en-
tistä vahvempana.

**Ensimmäiseen kyselyyn vastaaminen kestää noin 5 minuuttia, ja vastais-
aika päättyy 3.3.2021.**

Mikäli jäi kysyttävää, vastaamme mielellämme kysymyksiinne!

Ystävällisin terveisin,
Elsa Pelli ja Milla Siira

Liite 2. Ensimmäinen kysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle

1(2)

14.11.2021 18:26

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa -opinnäytetyön ensimmäinen kyselylomake

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa -opinnäytetyön ensimmäinen kyselylomake

Vastaamalla meidän kyselyihimme, osallistut "Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa - Podcast -opetusmateriaalit Tampereen varhaiskasvatusyksikköön" -opinnäytetyön aineiston luomiseen.

Tässä kyselyssä kartoitamme mistä seksuaalikasvatuksen osa-alueesta haluaisit lisää tietoa.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 5 minuuttia ja siihen vastataan nimettömästi. Tämän lisäksi kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Vastausaika päättyy 3.3.2021.

Lähde:

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Miksi tämä kirja. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Kehä on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 11–22.

*Pakollinen

1. Koetko seksuaalikasvatuksen tärkeäksi osaksi varhaiskasvatusta? Perustele vastauksesi. *

(jatkuu)

14.11.2021 18.26

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa -opinnäytetyön ensimmäinen kyselylomake

2. 2. Mistä seksuaalikasvatuksen osa-alueesta haluaisit lisää tietoa? *

Valitse 1-3 vaihtoehtoa.

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ 1. KEHO JA KEHITYS: mm. Kaikkien kehot ovat arvokkaita ja hyviä juuri sellaisinaan. Jokainen kehittyy omassa tahdissaan.
- ☐ 2. LÄHEISYYS NAUTTIMINEN JA ITSETUNTO: mm. Lapsen kanssa rakennetaan hyvää itsetuntoa läheisyyden ja leikin avulla. Lapsi tutustuu myös itseensä ja ympäristöönsä.
- ☐ 3. TUNTEET: mm. Lapsen vahvat tunnekokemukset, niiden sanoittaminen, tunnistaminen ja hallinta
- ☐ 4. MONINAISUUS JA IHMISSUHTEET: mm. Lapsi oppii erilaisista tavoista elää, kuten moninaisista perheistä, ihmissuhteista ja eri sukupuolista
- ☐ 5. HYVINVOINTI JA TERVEYS: mm. Mitä on turvallinen ja hyvä kosketus? Lapsen kanssa käsitellään turvallisuutta.
- ☐ 6. LISÄÄNTYMINEN: mm. Miten lapsi saa alkunsa?
- ☐ 7. NORMIT JA TAVAT: mm. Lapsen kanssa opetellaan mikä on sopivaa eri tilanteissa.
- ☐ 8. OIKEUDET: mm. Lapsen oikeudet omasta kehosta, avun kysymisestä ja saamisesta
- ☐ 9. En osaa sanoa
- ☐ 10. En tarvitse lisää tietoa

3. 3. Vapaa sama (ajatuksia, mietteitä, mielipiteitä tms.)

Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.

Google Forms

Liite 3. Toinen kysely varhaiskasvatuksen henkilöstölle

1(2)

17.11.2021 14:29

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa -opinnäytetyön toinen kyselylomake

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa -opinnäytetyön toinen kyselylomake

Vastaamalla meidän kyselyihimme, osallistut "Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa - Podcast -opetusmateriaalit Tampereen varhaiskasvatustyksikköön" -opinnäytetyön aineiston luomiseen.

Tällä kyselyllä haluamme selvittää, mitä mahdollisesti haluaisit tietää viime kyselyssä eniten ääniä saaneista osa-alueista. Vastausten pohjalta toteutamme opetusmateriaalit podcast muodossa, jotka pääset kuuntelemaan heti niiden valmistumisen jälkeen.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 5 minuuttia ja siihen vastataan nimettömästi. Tämän lisäksi kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Vastausaika päättyy 9.4.2021.

Lähde:

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Miksi tämä kirja. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 11–22.

1. Millaisia tiedontarpeita sinulla on liittyen osa-alueeseen HYVINVOINTI JA TERVEYS (esim. Turvataidot, turvallisuus luo hyvinvointia.)

2. Millaisia tiedontarpeita sinulla on liittyen osa-alueeseen TUNTEET (esim. Lapsen vahvat tunnekokemukset, niiden sanoittaminen, tunnistaminen ja hallinta.)

https://docs.google.com/forms/d/1C2kF6d_3aBay9QNR6w3z7zFurMpGRN4bqhlvEVs90/edit

1/2

(jatkuu)

17.11.2021 14:29

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatuksessa -opinnäytetyön toinen kyselylomake

3. 3. Millaisia tiedontarpeita sinulla on liittyen osa-alueeseen NORMIT JA TAVAT (esim. Lapsen kanssa opetellaan mikä on sopivaa eri tilanteissa.)

4. 4. Mikäli et vastannut kohtiin 1-3, perustele miksi

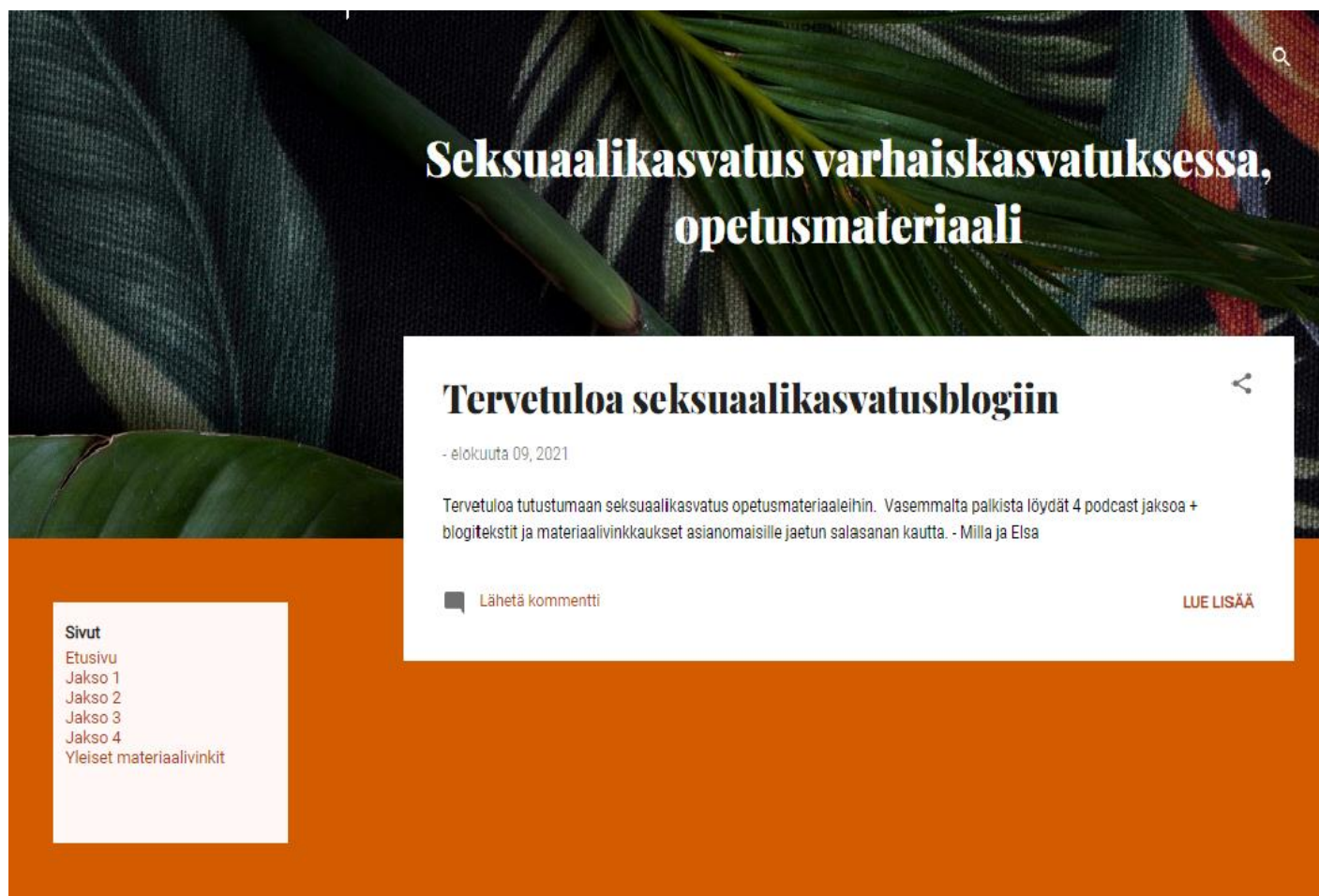
Merkitse vain yksi soikio.

- ☐ En osannut sanoittaa tiedontarpeitani
- ☐ En tarvitse lisää tietoa
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ Muu syy

Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.

Google Forms

Liite 4. Blogialusta

Liite 5. Ensimmäinen podcast-jakso blogitekstinä

1(2)

Ikätasoinen seksuaalikasvatus ja lapsen seksuaalinen kehitys

Jokainen kasvattaja antaa seksuaalikasvatusta tiedostaen tai tiedostamattaan (Seksuaalikasvatus, n.d.). Omat asenteet ohjaavat käyttäytymistämme, joten kasvattajien on omilla asenteillaan ja esimerkillään pyrittävä luomaan vakaa ja avoin pohja lapsille. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 33–34.) Seksuaalikasvatuksen toteuttamisen kannalta on tärkeää tietää lapsen seksuaalisesta kehityksestä, jotta kasvattajat voivat ymmärtää ja tukea lasta parhaalla mahdollisella tavalla (Kangaskoski 2020). Seksuaalisuuden suhteen lapsi on viaton ja kokematon (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 23). Lapsi on utelias ja ihmettelee sekä opettelee oman ja toisten kehojen rajoja. Lapsi tutustuu kosketukseen ja siihen, mikä tuottaa hänelle hyvää oloa. Hän tuntee voimakkaita tunteita ja opettelee ymmärtämään ja hallitsemaan niitä. (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg n.d. 5.) Esimerkiksi tätä kaikkea on lapsen seksuaalisuus. Lapsen seksuaalisuus rakentuu vaihe vaiheelta sekä etenee yksilöllisesti muun kehityksen mukana. Lapsen ympäristöllä, kokemuksilla sekä temperamentilla on vaikutusta lapsen seksuaalisuuden kehittymiseen. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 120.)

Koska seksuaalisuus ja sen kehittyminen on niin suuri kokonaisuus, emme kykene tässä blogissa avaamaan aihetta kattavasti. Kerromme teille kuitenkin Maailman terveysjärjestön jaottelun pääpiirteittäin. Maailmanterveysjärjestö (2010) on erotellut seksuaalisuuden kehittymisen varhaiskasvatasiässä kahteen vaiheeseen. Vaihe 0–3-vuotiaat: löytäminen ja tutkiminen, sekä vaihe 4–6-vuotiaat: sääntöjen oppiminen, leikkiminen ja

ystävyyssuhteiden muodostaminen. 0–3-vuotiaiden vaihe jaetaan vielä kahteen ikävaiheeseen, vauvat 0–1-vuotiaat ja taaperot 2–3-vuotiaat. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25.) Maailma terveysjärjestön erottelun voitte käydä lukemassa kokonaisuudessaan osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/8022/0/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erottelu alkaa sivulta 25.

Maailman terveysjärjestön mukaan 0–1-vuotiaat vauvat ovat löytämisen ja tutkimisen vaiheessa. Seksuaalisuus alkaa kehittyä heti syntymän jälkeen ja vauvat alkavat kokeilla ja löytää eri aistien avulla turvallisuuden tunnetta sekä ympäristönsä ihmeitä. Hellimisen avulla vauvan terve sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys alkaa rakentua. Löytämisen ja tutkimisen vaiheessa vauvat alkavat kosketuksen avulla löytämään itseään, kehonosia sekä muun muassa vahingossa sukuelimensä. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25.)

Maailman terveysjärjestö on erotellut, että 2–3-vuotiaat taaperot ovat puolestaan uteliaisuuden ja oman kehon tutkimisen vaiheessa. Tässä vaiheessa he pääsevät yhä enemmän selville kehostaan ja siitä, miltä he näyttävät. Tällöin heidän oma identiteettinsä alkaa kypsyä sekä heille alkaa rakentumaan sukupuoli-identiteetti. Utelaisuuden ja oman kehon tutkimisen vaiheessa taaperolla herää mielenkiinto ja he tarkastelevat omaa sekä muiden kehoja. Tässä iässä lapset eivät häpeile esitellä alastonta kehoaan muille ja he koskettelevat sukuelimiään, sillä se tuntuu heistä hyvälle. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25.) Lasten itselleen tuottamaa mielihyvää

koskettelemalla sukuelimiä kutsutaan unnutukseksi. Lapsen unnutus ei ole verrattavissa aikuisen itsetyydytykseen. Lapsi vasta opettelee oman kehon tuntemuksia unnutuksen avulla. (Laru 2016, 224–225.) Taapero myös alkaa oppimaan sosiaalisia normeja, eli sitä, mitä saa tehdä ja mikä on oikein (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25).

Maailman terveysjärjestön mukaan 4–6-vuotiaat lapset alkavat usein kiinnostumaan seksuaalisävytteistä leikeistä, kuten lääkärileikeistä tai isän ja äidin leikkimisestä. Lapset alkavat ymmärtää sukupuolirooleja, sekä tiedostavat mitä sukupuolta itse ovat. Tässä iässä lapset usein sekoittavat rakastumisen ja toisista tykkäämisen ja he saattavat sanoa ”rakastavansa” esimerkiksi opettajaansa, jolla he oikeasti tarkoittavat, että pitävät tästä henkilöstä. Tässä ”rakkaudessa” ei ole mitään seksuaalista. Lapset alkavat myös tässä vaiheessa oppimaan mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. He esimerkiksi oppivat, ettei alastomana kulkeminen ole hyväksyttyä ja että intiimialueet on hyvä pitää julkisilla paikoilla piilossa. Tässä vaiheessa lapsia alkaa myös kiinnostamaan se, miten ihmiselämä saa alkunsa. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25–26.)

Suomessa on kehitetty seksuaalikasvatusmalli, seksuaalisuuden portaati. Kätilö ja terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikela on ideoinut mallia ja toteuttanut sen yhdessä lääketieteen lisensiaatti ja lastenpsykiatri Raisa Cacciatoren kanssa. Mallissa kuvataan lasten ja nuorten kehitysvaiheet ikäsidonnaisesti, portaattain etenevästi. (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 120.) Korteniemi-Poikela ja Cacciatore esittävätkin, että jokaisella portaalla tulisi tukea lapsen seksuaalista kehittymistä sekä kasvua juuri lapsen kehitysvaiheelle sopivalla tavalla (Korteniemi-Poikela & Cacciatore

2010, 9). Koska seksuaalisuuden portaati on niin iso kokonaisuus, emme avaa tässä blogissa sitä enempää. Seksuaalisuuden portaati ovat kuitenkin malli, johon jokaisen kasvattajan tulisi tutustua, sillä se auttaa hahmottamaan lasten kehitystä (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 10). Voit lukea seksuaalisuuden portaati lisää Raisa Cacciatoren ja Erja Korteniemi-Poikelan kirjasta Rakkaus, ilo, rohkeus – Seksuaalisuuden portaati (2019).

Seksuaalikasvatuksen tulee olla suunnitelmallista (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 27). Seksuaalikasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatuksessa määrittelee ainakin lait, oikeudet, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) ei ole suoraa mainintaa seksuaalikasvatuksesta. Osassa paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista se on mainittu, mutta yleensä siitä käytetään termiä kehotunnekasvatus. Esimerkiksi Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) on erillinen kohta kehotunnekasvatukselle. Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia kiinteänä osana varhaiskasvatusta. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.) Varhaiskasvattajan onkin huomioitava seksuaalikasvatusta annettaessa se, miten ja millä tavalla seksuaalikasvatusta on hyvä toteuttaa.

Erityistason seksuaaliterapeutti (NACS) Maria Kihlströmin (2020) mukaan, seksuaalikasvatuksen perimmäinen tarkoitus on opettaa lapsille hyödyllisiä ihmissuhdetaitoja sekä tukea tämän kokonaisvaltaista hyvinvointia ja mielenterveyttä. Seksuaalikasvatus tukee myös lasten itsekunnioitusta sekä opettaa lapsia suojelemaan itseään (Kulttuurisensitiivinen

(jatkuu)

seksuaalikasvatus 2020). Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) määritellään, että varhaiskasvatuksessa lasten kanssa on tärkeää opetella tunnetaitoja sekä vahvistaa heidän itsetuntoaan ja positiivista kuvaa itsestään. Seksuaalikasvatuksessa keskitytään myös harjoittelemaan itsestä huolehtimisen taitoja sekä oman kehon tuntemista ja siihen tutustumista. Lasten kanssa opetellaan sitä, että jokainen keho on arvokas omanlaisenaan ja jokaisen kehoa tulee kunnioittaa. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena varhaiskasvatuksessa on myös lasten kokonaisvaltainen turvallisuuden tunne. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.)

Lapset ovat uteliaita ja kyselevät paljon kysymyksiä. Monesti kasvattajat ajattelevat, että lapsien kysymyksiin vastaaminen on riittävää seksuaalikasvatusta. Tämä on tärkeä osa seksuaalikasvatusta, mutta ei kuitenkaan riitä, sillä on paljon tärkeitä asioita, joista lapset eivät osaa kysyä oma-aloitteisesti. Tästä syystä suunnitelmallinen seksuaalikasvatus on tärkeää. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 27). Seksuaalikasvatus on suunnitelmallista silloin, kun siinä huomioidaan jokainen WHO:n määrittämistä kahdeksasta seksuaalikasvatuksen osa-alueesta (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 12–13; Materiaalit, mallit ja työkalut, n.d.). Monet suomalaiset toimijat kuten esimerkiksi Väestöliitto sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos käyttävät näitä WHO:n määrittämiä osa-alueita. Osa-alueista puhutaan eri lähteissä hieman eri tavalla, mutta keskeisimmät asiat ovat samat. Seksuaalikasvatuksessa tulisi huomioida kuitenkin seuraavat sisällöt 1) keho ja kehitys, 2) läheisyys, nauttiminen ja itsetunto, 3) tunteet, 4) moninaisuus ja ihmissuhteet, 5) hyvinvointi ja terveys, 6) lisääntyminen, 7) normit ja tavat sekä 8) oikeudet (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 12).

Jokaista seksuaalikasvatuksen osa-aluetta käsiteltäessä, on lapsen kanssa opetettava tietoja, taitoja sekä asenteita (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 12–13). WHO on laatinut taulukon, jossa on eritelty erityiset tiedot, taidot sekä asenteet, joita on painotettava jokaiseen seksuaalikasvatuksen aihealueeseen syventyessä. Lasten kanssa käsiteltävän tiedon on oltava ikätasoinen ja tutkittuun tietoon perustuvaa, eikä se saa olla pelottelevaa tai tuomitsevaa. Taitoihin puolestaan kuuluu se, että lapsien kanssa opetellaan seksuaalikasvatuksen aiheisiin liittyviä konkreettisia taitoja. Asenteet ohjaavat käyttäytymistämme ja kasvattajien on omilla asenteillaan ja esimerkillään luotava vakaa ja avoin pohja lapsille. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 33.)

Seuraava blogiteksti sekä podcast -jakso käsittelee seksuaalikasvatuksen osa-aluetta hyvinvointi ja terveys. Lapsen elämän tärkeimpiä asioita ovat terveys ja turvallisuus. Lasten seksuaalisuuden suojeleminen ja turvaaminen luovat hyvinvointia. Hyvinvointia luo esimerkiksi myös turvallinen kosketus ja läheisyys. (Hyvinvointi n.d.) Seksuaalikasvatuksen tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lasten kokonaisvaltainen turvallisuuden tunne (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.).

Lähteet:

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus – Seksuaalisuuden portaati. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Hyvinvointi. N.d. Väestöliitto. Luettu 13.5.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehokasvatusta/hyvinvointi/>

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016a. Miksi tämä kirja. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisille. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 11–22.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016b. Mitä on lapsen seksuaalisuus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisille. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 25–31.

Kangaskoski, H. 2020. Lasten Kehotunnekasvatus. Väestöliitto. PDF-tiedosto. Luettu 25.5.2021. <https://www.ouka.fi/documents/6593335/20064831/Oulun+luento+HK.pdf/6589de99-80ae-4899-b862-8a0f8b4766e0>

Kihlström, M. 2020. Oikeilla nimillä – Seksuaalikasvatusopas aikuisille. Helsinki: Kustannusyritys Kosmos.

Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin – Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen – Opas vanhemmille. Juva: WS Bookwell Oy.

Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus. 2020. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 14.7.2020. Luettu 2.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/kulttuurisensitiivinen-seksuaalikasvatus>

Laru, S. 2016. Pienten lasten itsetyydytys – näkyvää ja hämmäntävää. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisille. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 223–231.

Laru, S., Riihonen, R. & Cacciatore, R. 2016. Seksuaalisuuden portaati. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisille. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 120–129.

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto & BZgA. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhuoltoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. suom. Semantix Lingua Nordica Oy. Helsinki: Valopaino Oy. Luettu 28.01.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Seksuaalikasvatus. N.d. Väestöliitto. Luettu 1.6.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/> Varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Tampereen kaupunki. PDF-tiedosto. Luettu 5.2.2021 https://www.tampere.fi/tiedostot/t/D4Vtwmf8d/Tampereen_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Pdf-tiedosto. Luettu 5.2.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Vehkajoki, S., Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. N.d. Uteliaana seksuaalisuudesta – Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla. Tietovihko. Verkojulkaisu. Väestöliitto. Luettu 2.2.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>

Liite 6. Toinen podcast-jakso blogitekstinä

1(2)

Hyvinvointi ja terveys

Maailman terveysjärjestö WHO on jaotellut yhdeksi kahdeksasta seksuaalikasvatuksen osa-alueista Hyvinvoinnin ja terveyden (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010). Yksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden keskeisistä arvoista on terveellinen ja kestävä elämäntapa. Terveellinen ja kestävä elämäntapa tukee lasten terveyttä ja hyvinvointia, joiden omaksumisessa lapset tarvitsevat aikuisten ohjausta. (Ahonen 2018, 28–29.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa myös laaja-alaiseen osaamiseen, tarkemmin sen osa-alueeseen itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, kuuluu lasten hyvinvoinnin ja terveyden tukeminen (Ahonen 2018, 53). Itsestä huolehtimiseen ja arjen taitojen opetteluun kuuluu esimerkiksi se, että lasten kanssa harjoitellaan oman ja toisten kehojen kunnioitusta sekä suojelua (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26). Tampereen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu, että yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista on lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019). Myös varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä keskeisimpänä tavoitteena on ”edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;” (Varhaiskasvatustilain 540/2018).

Lapsen elämän tärkeimpiä asioita ovat terveys ja turvallisuus. Lasten seksuaalisuuden suojeleminen ja turvaaminen luovat hyvinvointia. Hyvinvointia luo esimerkiksi myös turvallinen kosketus ja läheisyys. Lapsen on hyvä oppia mikä kosketus tuntuu hyvältä ja mikä taas ei. Lasta on kannustettava luottamaan kokemuksiinsa ja kertomaan niistä. Arjen tilanteet, kuten

pukeminen ja peseytyminen ovat parhaita hetkiä opettaa lapselle hyödyllisiä taitoja, joilla itseään voi suojella. (Hyvinvointi, n.d.)

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lasten kokonaisvaltainen turvallisuuden tunne (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.). Turvallisuus on tärkeä osa jokaisen hyvinvointia (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 12). Lasten turvallista kasvua pyritään tukemaan esimerkiksi turvataitokasvatuksella. Lapsia rohkaistaan pyytämään ja hakemaan apua, sekä heidän kanssaan opetellaan, kuinka toimitaan turvallisesti eri tilanteissa. Turvataitojen avulla pyritään lisäämään lapsen tietoisuutta omasta kehostaan ja itseensä koskevista oikeuksistaan. Turvataitoihin kuuluu myös oman ja toisten kehojen rajojen opettelu. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 26.) Turvataitojen opettelu lasten kanssa on erityisen tärkeää, jotta lapset voivat itse tunnistaa uhkaavia tilanteita ja toimia niissä jämäkästi sekä rohkeasti itseään puolustaen. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015, 11).

Turvataitoihin kuuluu muun muassa koskettamisen säännöt. Uimapukusääntö on yksi koskettamisen säännöistä ja se tarkoittaa sitä, ettei kenenkään uimapukujen alle jääviin yksityisiin kehonosiin saa koskea ilman lupaa. Turvallista kosketusta voidaan harjoitella lapsen kanssa myös niin sanotulla vihreän ja punaisen valon kosketuksella, eli harjoittelemalla lapsen kanssa tunteiden sanottamista valojen avulla. Vihreä valo kuvaa turvallista kosketusta, punainen taas kosketusta, joka sattuu, pelottaa tai suuttuttaa (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg 2016, 95–98.) Lapsen kanssa on hyvä opetella kuuntelemaan omaa kehoa ja sitä, miltä hänestä itsestä tuntuu (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-

Friberg 2016, 96). Turvallinen kosketus sekä läheisyys luovat pohjan lapsen hyvinvoinnille (Hyvinvointi, n.d.).

Turvataitoihin kuuluu myös ei -sanon opettelu lapsen kanssa. Lapselle on hyvä opettaa, että hänellä on aina mahdollisuus sanoa ”ei”, jos jokin ei tunnu hyvältä. Ei -sanon voi harjoitella esimerkiksi leikin avulla. Lapsen kanssa on myös hyvä käydä läpi kolmen kohdan sääntö, eli toimintamalli, jonka avulla lapsen on helpompi toimia oikealla tavalla tilanteessa, jossa lapsi ei koe olevansa turvassa. Kolmen kohdan sääntöön kuuluu se, että sanotaan ”ei”, lähdetään pois ja kerrotaan tilanteesta luotettavalle aikuiselle. (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg 2016, 96–99.) Lasten on tärkeä tietää, että mihinkään ei tarvitse suostua, jos se ei tunnu itsestä hyvältä (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39). Turvataitoihin liittyen löytyy Pikkuakakosen tekemä video linkattuna tämän sivun materiaaleista.

Väestöliitto teki vuonna 2013 varhaiskasvatuksen henkilöstölle sekä vuonna 2014 lasten vanhemmille Laseke-tutkimukset. Tutkimuksista nousi esille lasten kiinnostus puhua seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Kyselyyn osallistuneista ammattilaisista 67 % vastasi, että lapset puhuvat kehon osista ja niiden tehtävistä päivittäin tai viikoittain. Lapset haluavat tietää sukuelimistä ja muista seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Jos seksuaalisuus on aikuiselle tabu, josta on vaikea puhua, löytävät lapset keinoja tutkia asiaa jopa salaa. (Cacciatore 2016, 76, 78.) Puhumattomuus on myös seksuaalikasvatusta, asiointia sellaista ja se siirtää usein lapselle häpeää aiheeseen liittyen. Tämän vuoksi on tärkeää, että lapselle luodaan turvallinen ja luotettava ilmapiiri kysyä aikuiselta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista arkisissakin tilanteissa. Aikuisen vastatessa rehellisesti lapsi saa tarvittavaa

tietoa seksuaalisuudesta ilman häpeää ja piilottelua. Näin lapsi oppii suhtautumaan luontevasti sekä omaan että muiden seksuaalisuuteen. Lapsi oppii myös, että aikuiselta kannattaa kysyä, jos jokin mietityttää. (Holkeri & Ojala 2021.) Lapsen oppiessa, että aikuisen puoleen kannattaa kääntyä eikä asia ole tabu, vähenee salainen tutkiminen ja muiden lasten kanssa kehojen salainen vertailu esimerkiksi wc-käyntien aikana. Mikäli lapset alkavat wc-käyntien yhteydessä vertailemaan omia sukuelimiään on asiaa hyvä käsitellä yhdessä lasten kanssa. Lapsille on tärkeä painottaa, että kaikilla on oikeus käydä rauhassa vessassa. (Holkeri & Ojala 2021). Lasten kanssa on hyvä käsitellä sitä, että kaikki wc-käynnin aikana tulevat äänet ja eritteet ovat ihan normaaleja (Holkeri 2021).

Seuraava blogiteksti sekä podcast -jakso käsittelee seksuaalikasvatuksen osa-alueita tunteet.

(jatkuu)

Lähteet:

Ahonen, L. 2018. Vasun käyttöopas. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Cacciatore, R. 2016. Lasten seksuaalinen käytös. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Kehon on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisissä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 71–81.

Holkeri, M. Seksuaalikasvattaja. 2021. Koulutusdiat. Sähköpostiviesti. 1.6.2021.

Holkeri, M. & Ojala, Y. 2021. Lapsen seksuaalisuuden ABC. Mielen ry. Etäluento. 17.3.2021. Microsoft Teams.

Hyvinvointi. N.d. Väestöliitto. Luettu 13.5.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/>

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016a. Miksi tämä kirja. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Kehon on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisissä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 11–22.

Cacciatore, R., Kauppinen, P. & Ingman-Friberg, S. 2016. Turvataidot ovat lapsen oikeus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Kehon on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisissä. 2016. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 95–109.

Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos.

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto & BZgA. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhuoltoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. suom. Semantix Lingua Nordica Oy. Helsinki: Valopaino Oy.

Luettu

28.01.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Varhaiskasvatustutkimuslaki 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Tampereen kaupunki. PDF-tiedosto. Luettu

5.2.2021 https://www.tampere.fi/tiedostot/t/D4Vtwmf8d/Tampereen_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. PDF-dokumentti. Luettu

5.2.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Vehkaoja, S., Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. n.d. Uteliaana seksuaalisuudesta – Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla. Tietovihko. Verkkojulkaisu. Väestöliitto. Luettu: 2.2.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>

Liite 7. Kolmas podcast-jakso blogitekstinä

1(2)

Tunteet

Maailman terveysjärjestö WHO on jaotellut yhdeksi kahdeksasta seksuaalikasvatuksen osa-alueesta Tunteet (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa, 2010). Tunnetaitojen harjoittelu on osa pedagogiikkaa ja se kuuluu laaja-alaiseen osaamiseen, tarkemmin sen osa-alueeseen itsestä huolehtiminen ja arjen taidot. Yksi keskeisimmistä tehtävistä varhaiskasvatuksessa onkin tukea lasten tunnetaitoja. (Ahonen 2018, 53.) Tunnetaitoja voi opetella esimerkiksi leikin avulla ja arkisissa tilanteissa (Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla, n.d.).

Lapset tuntevat voimakkaita tunteita monenlaisissa tilanteissa ja heidän kanssaan on harjoiteltava tunnistamaan ja hallitsemaan niitä (Ingman-Friberg & Cacciatores 2016, 12). Yhdessä lasten kanssa tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen vahvistavat heidän tunnetaitojensa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26). Kasvattajien on tärkeää sanoittaa lapsille tunteita, sillä se auttaa lapsia tunteiden tunnistamisessa, tiedostamisessa sekä tunteiden nimeämisessä. Aikuiset voivat sanoittaa lapsille tunteita esimerkiksi sanomalla: ”Näen, että taidat nyt olla kiukkuinen” tai ”Näen, että sinua taitaa nyt harmittaa”. (Avola & Pentikäinen 2019, 150.)

Lasten on tärkeää saada ikätasoisia tietoja tunteista. Opitun tiedon pohjalta lasten kanssa harjoitellaan tunteisiin liittyviä taitoja. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 33.) Lasten kanssa on hyvä opetella ja käsitellä erilaisia tunteita, kuten rakkautta, pettymystä, pelkoa, ikävää, surua sekä rohkeutta (Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla, n.d.). Kaikenlaisia tunteita on tärkeä käsitellä lasten kanssa, niin myönteisiä, kuin kielteisiäkin

(Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39). Onkin tärkeää muistaa, että myös lasten kielteiset tunteet tulee hyväksyä ja antaa niille tilaa. On tärkeää, että lapset oppisivat kohtaamaan, hyväksymään, ymmärtämään sekä ratkaisemaan myös negatiivisia tunteita. Mikäli negatiiviset tunteet vain sivuutetaan, eivät nämä tunnetaidot pääse kehittymään. Monet oppivat lapsena mallin, jossa negatiiviset tunteet kuten esimerkiksi kiukku tulee piilottaa ja niin sanotusti lakaista maton alle. Tämän mallin sijaan aikuisten tulee opettaa lapsille, kuinka negatiivisten tunteiden kanssa tullaan toimeen ja kuinka niitä käsitellään. Lapsille täytyy opettaa, että myös negatiiviset tunteet ovat hyväksyttäviä. (Avola & Pentikäinen 2019, 149–150, 158.)

Esimerkiksi kiukun hallinnan opettelussa aikuisilla on tärkeä rooli. Mikäli päiväkodissa lapselle iskee raivokohtaus, ei häntä tulisi poistaa yhteisestä tilasta ja päästää takaisin vasta kun kiukku on mennyt ohi. Tällaisella toiminnalla aikuiset viestivät lapsille, että voimakkaissa tunteissa olisi jotakin väärää tai noloa. Aikuisen on tärkeää pysähtyä lapsen negatiivisen tunteen äärelle ja nimetä negatiivinen tunne kuten esimerkiksi kiukku lapselle. Tunteen nimeäminen saattaa helpottaa lasta, koska tämä on aikuiselta ikään kuin merkki tunteen hyväksymisestä. Tällaisessa tilanteessa aikuinen ei yritä kieltää tunnetta esimerkiksi viemällä lasta pois muiden luota, vaan aikuinen tunteen sanoittamisella hyväksyy tunteen läsnäolon. Näin aikuinen myös antaa lapsen negatiivisen tunteen tulla kuulluksi ja nähdäksi. (Avola & Pentikäinen 2019, 159–160.)

Rauhoittumiskeinoja voi harjoitella yhdessä lapsen kanssa. Jokaiselle lapselle sopii hieman erilaiset keinot. Joitakin kokeiltavia rauhoittumiskeinoja voivat olla esimerkiksi rauhoittava painoeläin tai fyysiset liikkeet purkamaan kiukkuja ja ahdistusta, kuten kyykkäys tai seinäpunnerrus. Yhtenä apuvälineenä omien tunteiden voimakkuuden tunnistamiseen on kehitetty esimerkiksi tunnelämpömittari. Tunnelämpömittarin voi askarrella yhdessä lapsen kanssa, esimerkiksi piippustrassista ja helmestä. Lapsi voi askarteluvaiheessa päättää millä väreillä värittää esimerkiksi kiukun ja millä rauhallisen olon. Tunnelämpömittarin voi myös tulostaa valmiina netistä.

Tunteiden käsittelyn apuna voi käyttää myös Fanni -kirjoja, esimerkiksi *Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari* sekä *Fanni ja suuri tunnemöykky*. Kaikissa Fanni kirjoissa on tarina yhdessä lapsen kanssa luettavaksi. (Fanni-tunnetaitosarja 2021.)

Lasten tunteiden ilmaisemistapaa on tuettava ja heille on luotava ilmapiiri, jossa heidän tunteensa hyväksytään. Kun lasten tunteet hyväksytään, oppivat he arvostamaan myös omia tunnekokemuksiaan, sekä ymmärtämään erilaisia tapoja ilmaista tunteita. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39, 41.) Erilaisten tunteiden, tarpeiden ja toiveiden sanoittaminen lasten kanssa on tärkeää, jotta lapset oppivat kertomaan, miltä heistä tuntuu ja mitä he tarvitsevat. Jotta lapset pystyvät kertomaan tunteistaan, on heidän kanssaan opeteltava tunteiden nimeämistä. On myös tärkeää, että lapset oppivat sanomaan ”kyllä” ja ”ei”. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39.) Lapsien on tärkeää oppia tunnistamaan ja ymmärtämään omia tunteitaan. Yhtä tärkeää on kuitenkin oppia myös

ymmärtämään toisten tunteita ja kyetä eläytymään niihin. (Avola & Pentikäinen 2019, 150.)

Lapset ovat avoimia tunteistaan ja näyttävät tykkäämisen tunteita muille ilman pelkoa torjutuksi tulemisesta. Usein lapset miettivät esimerkiksi sitä, mikä on ihastumisen ja kaveruuden ero ja tätä onkin hyvä käsitellä yhdessä aikuisen kanssa. Aikuisen on hyvä käsitellä lapsien kanssa myös sitä, että kaikilla on omat tunteensa, ja toisen tunteita tulee kunnioittaa. (Cacciatores & Korteniemi-Poikela 2019, 37; Laru, Riihonen & Cacciatores 2016, 123–124). Myös rakkautta ja sitä, miten se ilmenee eri tilanteissa, tulisi käsitellä yhdessä lasten kanssa (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 39).

On hyvä muistaa, että kukaan ei synny tunnetaitojen kanssa, vaan niitä on harjoiteltava muiden kanssa (Mattila, n.d.). Varhaiskasvatus on hyvä kenttä harjoitella tunnetaitoja lasten kanssa. Arkiset vuorovaikutus ja riitailanteet antavat mahdollisuuden arjessa jatkuvasti käsitellä tunteita ja vahvistaa tunnetaitoja (Mattila, n.d.). Olisikin tärkeä, että varhaiskasvatuksessa hyödynnettäisiin näitä lukuisia mahdollisuuksia ja tartuttaisiin tilanteisiin rohkeasti.

Seuraava, eli viimeinen blogiteksti sekä podcast -jakso käsittelee seksuaalikasvatuksen osa-aluetta Normit ja tavat.

(jatkuu)

Lähteet:

Ahonen, L. 2018. Vasun käyttöopas. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Avola, P. & Pentikäinen, V. 2019. Kukoistava kasvatus – Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja. Espoo: BEEhappy Publishing.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus – Seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Minerva Kustannus Oy. Fanni-tunnetaitosarja. 2021. Luettu 1.6.2021. <https://fannitunnetaitosarja.fi/>

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Miksi tämä kirja. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Kehä on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 11–22.

Laru, S., Riihonen, R. & Cacciatore, R. 2016. Seksuaalisuuden portaat. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Kehä on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 120–129.

Mattila, L. N.d. Arki on parasta harjoitusta tunnetaidoille. Vinkkejä vanhemmille. Oppi&Ilo. Luettu 1.6.2021. <https://www.oppiailo.fi/tunnetaidot-kehittyvat-harjoittelemalla/>

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetuimisto&BZgA. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhuoltoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. suom. Semantix Lingua Nordica Oy. Helsinki: Valopaino Oy. Luettu 28.01.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. n.d. Opetushallitus. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin. Opettajan aineisto. Luettu 1.6.2021. <https://www.oph.fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Pdf-tiedosto. Luettu 5.2.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Liite 8. Neljäs podcast-jakso blogitekstinä

1(2)

Normit ja tavat

Seksuaalisuutta määrittävät muun muassa sosiaaliset ja kulttuuriset normit ja tavat (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40). Kasvatuksella on tärkeä tehtävä kulttuuristen arvojen, normien ja tapojen välittämisessä lapsille. Lapsien on tärkeä oppia pohtimaan kriittisesti yleisiä ajattelua ja toimintatapoja sekä muodostamaan omia mielipiteitä asioista. Kasvattajien on tärkeää tiedostaa omat arvonsa, asenteensa ja tapansa toimia, sillä lapset omaksuvat herkästi muiden arvoja, asenteita ja tapoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23, 28.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden keskeisiin arvoihin on kirjattu seuraavat kaksi arvoa: yhdenvertaisuus, tasa-arvoisuus ja moninaisuus, sekä toisena perheiden monimuotoisuus. Näiden kohtien keskeinen anti on se, että jokaista perhettä ja yksilöä on kohdeltava avoimesti, kunnioittavasti, yhdenvertaisesti sekä tasa-arvoisesti, riippumatta perheen monimuotoisista rakenteista ja kulttuuritaustoista. (Ahonen 2018, 29.) Lapset tarvitsevat tietoa normeista ja tavoista sekä niitä määrittävistä sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä. On tärkeää käydä läpi esimerkiksi sitä, että normit ja arvot ovat erilaisia eri maissa ja kulttuureissa (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40, 42). Normeja ja tapoja määrittäviä sosiaalisia tekijöitä ovat esimerkiksi eri perheet, joissa on erilaisia sääntöjä ja tapoja, joiden mukaan toimitaan (Normit ja oikeudet, n.d.). Jokaisen lapsen perheidentiteettiä ja perhesuhteita on tuettava ja niihin on suhtauduttava avoimesti (Ahonen 2018, 29). Lasten kanssa onkin hyvä käydä läpi sekä omaa, että muita kulttuureita sekä uskontoja. Yhteiskunta muuttuu ja siitä tulee jatkuvasti monikulttuurisempi.

Lapselle on opetettava hyviä tapoja sekä ystävällisyyttä ja ymmärrystä ihmisiä kohtaan, joilla on erilaisia näkemyksiä suhteessa lapsen omiin asenteisiin ja arvoihin. Lasten kanssa on harjoiteltava ja tuettava heidän vuorovaikutustaitojaan kulttuuri- ja katsomustaustoista riippumatta. (Ahonen 2018, 49.)

Kasvatuksella voidaan ohjata muun muassa lasten eettisen toiminnan ja päätöksenteon kehittymistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa oppimisen alueiden yhtenä osa-alueena on ”Minä ja meidän yhteisömme”. Tässä osa-alueessa on määriteltä, että lasten eettistä ajattelua ja sen kehittymistä on tuettava esimerkiksi käymällä läpi lasten kanssa erilaisia tilanteita ja niihin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Erilaiset eettiset kysymykset voivat liittyä muun muassa ystävyyssuhteisiin, siihen mikä on oikein ja mikä väärin tai oikeudenmukaisuuteen. Eettisiä kysymyksiä tulee käydä läpi lasten kanssa sensitiivisellä tavalla, turvallisesti ja hyväksyvästi. Lisäksi päiväkodissa on hyvä laatia yhdessä lasten kanssa ryhmän omat säännöt sekä käsitellä yhdessä miksi nämä säännöt ovat tärkeitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23, 44.) Eettisiä pulmia voidaan käydä läpi joko suullisesti, tai voidaan käyttää apuna kuvia, nukketeatteria tai muuta luovaa tapaa.

Seksuaalikasvatuksen yhtenä tärkeänä tehtävänä on opettaa lapsille, että kaikki tunteet ovat sallittuja. Lapsien on kuitenkin tärkeää oppia myös normeja ja tapoja ja näin ymmärtää, että aina ei voi toimia vain tunteiden perusteella. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 42.) Lapsi saattaa esimerkiksi kokea voimakasta tykkäämisen tunnetta kaveriaan kohtaan. Lapselle on tärkeää opettaa, että vaikka hänen tekisi mieli koskea kaveria tai

vaikkapa pussata, niin se ei ole sallittua ilman toisen lupaa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 37.) Normien ja arvojen pohjalta lasten kanssa opetellaan käyttäytymissääntöjä, sekä sitä, mikä on sopivaa ja mikä ei. Kun lapsien kanssa harjoitellaan näitä asioita, on lapsia opetettava asiallisesti ja lempeästi. (Normit ja oikeudet, n.d.)

Lasten kanssa on tärkeää opetella yksityisen ja julkisen käyttäytymisen normeja (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40). Lapsen on tärkeää tietää, mitä on sopivaa tehdä julkisesti muiden nähden ja mitä puolestaan yksityisesti omassa rauhassa. Lapsi tarvitsee tukea ja ohjausta oppiakseen noudattamaan sosiaalisia ja kulttuurisia sääntöjä (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 40). Lapsesta saattaa esimerkiksi tuntua hyvältä ja luonnolliselta kosketella sukulimiään julkisellakin paikalla, sillä lapset eivät koe itsensä koskettelua häpeällisenä. Aikuisen tulee suhtautua hyväksyvästi lapsen unnutukseen eli lapsen omien sukupuolielinten kosketteluun. On tärkeää, ettei aikuinen välitä lapselle negatiivisia tunteita esimerkiksi häpeää unnutukseen liittyen. (Laru 2016, 224, 226–227). Unnutus on täysin luonnollinen asia. Aikuisen on kuitenkin tärkeää opettaa lapselle ystävällisesti, milloin ja missä on hyväksyttävää unnuttaa. Lasta on tärkeä ohjata koskettelemaan sukupuolielimiään omassa rauhassa, sillä näin halutaan suojata lasta. (Kuinka tavallista on unnutus? 2018.) Lapsen kanssa on käytävä läpi unnutuksen yhteydessä esimerkiksi hyvää käsihygieniää. Lapselle on hyvä rinnastaa unnutus johonkin muuhun arkiseen asiaan, jota ei myöskään ole sopivaa tehdä muiden edessä. Esimerkiksi nenän kaivaminen on asia, joka on

tehtävä omassa rauhassa hygieniää noudattaen. (Miten rajoittaa unnutusta? 2018.)

Lapset ovat usein mielellään alasti (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg, n.d., 13). Lapset eivät kuitenkaan aina ymmärrä, ettei kaikkialla ole sopivaa olla alastomana (Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen, n.d.). Esimerkiksi eri perheissä, uskonnoissa ja kulttuureissa on eroja siinä, milloin on sopivaa olla alasti (Vehkaoja, Cacciatore & Ingman-Friberg, n.d., 7).

Lasten kanssa voidaan harjoitella sääntöjä ja tapoja esimerkiksi leikin kautta. (Normit ja oikeudet, n.d.) Esimerkiksi kauppaleikin avulla lasten kanssa voidaan harjoitella sanojen ”kiitos” ja ”ole hyvä” käyttöä sekä yleistä kaupassa asioimista. Myös erilaiset juhlat varhaiskasvatuksen arjessa ovat hyviä tilanteita kulttuuristen tapojen opetteluun (Normit ja oikeudet, n.d.). Kotileikin avulla varhaiskasvatuksessa voidaan käydä läpi monimuotoisia perherakenteita sekä opetella perheen sisäistä dynamiikkaa. Lasten kanssa on hyvä käydä läpi sitä, miksi on olemassa sääntöjä, miksi niitä asetetaan ja miksi sääntöjä täytyy noudattaa. On keskusteltava myös siitä, että kaikille on samat säännöt, tai jos niin ei ole sekin on hyvä osata perustella. On hyvä käydä läpi myös sitä, että joissain paikoissa voi olla eri sääntöjä. Sääntöjä voidaan harjoitella esimerkiksi nukketeatterin avulla. Aikuinen voi esittää kohtauksen jostakin sääntötilanteesta. Esityksen jälkeen lasten kanssa voidaan pohtia, oliko tilanne sääntöjen mukainen vai niiden vastainen. (Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen, n.d.)

(jatkuu)

2(2)

Ei ole olemassa sanoja, jotka ovat ns. "vessa sanoja", joita ei saa puhua muualla kuin wc-tiloissa (Holkeri & Ojala 2021). Jos lapsilla on asiaa, tulee heidän voida puhua aikuisille asioista niiden oikeilla nimillä, myös eritteisiin ja kehoon liittyvistä asioista ja sanoista. Monesti aikuiset ajattelevat, ettei esimerkiksi ruokapöydässä ole sopivaa sanaa näitä ns. "vessasanoja". Jos lapselle painotetaan sanan "kakka" olevan vessasana, voi hänen olla vaikea kertoa ruokapöydässä aikuiselle kakkahädästä. (Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen, n.d.) On kuitenkin erityisen tärkeää, että lapsilla on turvallinen ilmapiiri kertoa kaikista kehoon liittyvistä asioista aikuiselle juuri silloin, kun asiat heitä mietityttävät. Eri paikoissa, tilanteissa, perheissä ja kulttuureissa on erilaisia tapoja ja nimiä puhuttaessa kehonosista. Perheet käyttävät osittain eri termejä ja jotkut perheet jopa pyrkivät välttämään koko aiheesta puhumista. On kuitenkin tärkeää, että sukuelimiä, aivan kuten muitakin kehonosia, nimitetään niiden omilla nimillä, sillä se suojaa ja tukee lapsen seksuaalista kehitystä. (Vehkaja, Cacciatore & Ingman-Friberg, n.d., 5, 7, 9.)

Lähteet:

Ahonen, L. 2018. Vasun käyttöopas. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus – Seksuaalisuuden portaati. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Harjoituksia lasten kehotunnekasvatukseen. N.d. Väestöliitto. PDF-tiedosto. Luettu 1.6.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/b2b6d365-stea-harjoitukset-valmis.pdf>

Holkeri, M. & Ojala, Y. 2021. Lapsen seksuaalisuuden ABC. Mielen ry. Etäluento. 17.3.2021. Microsoft Teams.

Kuinka tavallista on unnutus? 2018. Väestöliitto. Luettu 17.5.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/kuinka-tavallista-on-unnutus/>

Laru, S. 2016. Pienten lasten itsetyydytys – näkyvää ja hämmäntävää. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.) Keho on leikki – Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 223–231.

Miten rajoittaa unnutusta? 2018. Väestöliitto. Luettu 1.6.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/miten-rajoittaa-unnutusta/>

Normit ja oikeudet. n.d. Väestöliitto. Luettu: 13.5.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/normit-ja-oikeudet/>

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetuimisto&BZGA. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. suom. Semantix Lingua Nordica Oy. Helsinki: Valopaino Oy. Luettu 28.01.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Pdf-tiedosto. Luettu 5.2.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Vehkaja, S., Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. n.d. Uteliaana seksuaalisuudesta – Tavallinen ja huolestuttava käytös alle kouluikäisillä lapsilla. Tietovihko. Verkkojulkaisu. Väestöliitto. Luettu: 2.2.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>

Liite 9. Yleiset materiaaliveikot varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Yleiset materiaaliveikot

- Kirja: Liisa Ahonen. Vasun käyttöopas. 2018.
- Kirja: Susanne Ingman-Friberg & Raisa Cacciatore (toim.) 2016. Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikäisessä.
- Kirja: Raisa Cacciatore & Erja Korteniemi-Poikela. Rakkaus, ilo, rohkeus -seksuaalisuuden portaat. 2019.
- Kirja: Marja Kihlström. Oikeilla nimillä -seksuaalikasvatusopas aikuisille. 2020.
- Kirja: Kaija Lajunen, Minna Andell & Mirja Ylenius-Lehtonen. Tunne- ja turvataitoja lapsille -tunne ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. 2015.
- Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. https://www.opi.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019. https://www.tampere.fi/tiedostot/t/D4Vtwmf8d/Tampereen_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
- Väestöliiton "Materiaalit, mallit ja työkalut" -sivusto. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehottunnekasvatus/verkkokurssit-ja-materiaalit/materiaalit-mallit-ja-tyokalut/>
- Harjoituksia lasten kehottunnekasvatukseen kahdeksaan osa-alueeseen: <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/b2b6d365-stea-harjoitukset-valmis.pdf>
- Uteliaana seksuaalisuudesta -tietovihko. <https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2019/01/8d500976-uteliaana-seksuaalisuudesta-tietovihko.pdf>
- Työpaperi 35/2015 seksuaalikasvatukseen tueksi. Katriina Bildjuschkin: (toim.) https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5
- Molli -kirjasarjan kirjat.
- Piki -kirjasarjan kirjat.
- Fanni -kirjasarjan kirjat.
- Pikku Kakkosen videot lasten kanssa katsottaviksi: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kaikille-kehon-osille-nimi-ja-opetellaan>